

ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו מעם עבדו והנחני בדרך אמת ליישר ולתקן ולסדר מנהגי' מכל השנה כסדר . כדי להקל להיות מצוי לכל אדם וגם בלישנא קלילא כי הוא מסור לכל אפילו לבני אדם שאינם תלמידי חכמים לכן קצדתי בראיות ההמורות ובקצת הטעמים. וכנגד זה הארכתי בלשונות קצת ובפילי לפעמים דין אחד בכל מקום השייך יען כי נתמעטו הלומדים ותלמידי חכמים בעונותינו הרכים ומאחר שאבדו ואפסו אנשי אמנה ותורה ומעשים טובים שבאוסטרייך עד שראיתי יישוב או קהלה שלא נמצא בהן ב' או ג' אנשים היודעים אמתת מנהג עירו על בוריו ק"ו של עיר אחרת . והנני הצעיר אייזיק מורנא סימי גדלתי בין החכמים המקובלים מהרא"ש מהרא"ק הקדוש ז"ל והיו והם היו עיקרי תושבי איסטרייך בקיאים ויודעים עיקר מנהגים ומימיהם אני שותים. וראיתי כמה מנהגים ישנים שבהם כמה חלוקי מנהגים. והתייר הגדול מהר"ר אברהם קלוזנער זצ"ל רבי מובהק עשה הנהגות והרבה ראיות המורות ושעמים שאין בהם צורך גדול ומחוק גדולתו ובקיאתו הביא הרבה דעות שונות ובהנהגה אחת נמצא כך ובשניה אפסא שאין לירע היכי לנהוג . לכן סדרתי ולקטתי לקומי בטר לקומי וכתבתי רק מסקנת המנהג. כי כמה פעמים כתב באורה חיים או במרדכי או באור זרוע ומיימוני ולא נהיגי כן כלל כגון צדקתך ברה"י וביום הכפורים ואבינו מלכנו בשבת ביום כפור. והמרדכי פסק שמנענין הלולב אף בהצליחה נא ולא נהוג. וגם כשחולקין אחרי מות וקדושים מצות ומסעי אינן יודעין מה מפטירין כי ראיתי קהלות שפסטרין התשפוט לאחר מות לפי שבחומשים נמצא כך ושמות גמור הוא כדפי' רש"י כל ההוצאות שבפרשת קדושים

הנהגה

*וגם כמה מהר"ר דוד לאנכות ז"ל גליון שסעולין אחס נכנס וילך אז מפטירין קט אשם כי כפסרת דרשו כיא כפסרת קט גדלים וזא דתחומים נכתב דרשו לסדר וילך כינוי משום דים חוספין עיקר לכפסיר דרשו לפרשת וילך וכפסרת סוכה בין יום כפור לסוכה גדליהא בלורת חיים כסמין חלם אצל לא נכנס :

שמע מינה דשייך לקדושים . *וכן משם' במרדכי ובהאי גוונא הרבה תקנתי שלא נמצא בשום מנהגים ישנים. וגם אם בא יום טוב בתוך ז' דחתונה וכמה ענינים שלא נמצאו במנהגים ישנים . וכן מה שאומרי' בליל שמחת תורה וכהאי גוונא.

הרבה תקנתי מכל מלכדי השכלתי

ומקוני אתבונן וחקרתיו בהרבה מקומות המנהג על בוריו . והמנהג עוקר הלכה אפילו באיסור דאורייתא כגון בריינ'ס נמצא שאוכלין הכרם שקורין פונ'ץ עם החלב שעליו ולירדן איסור כרת ואמרו חכמים ז"ל הכל כמנהג המדינה מקום שנהגו וכו' ואם הלכה רופפת בידך הלך אחר המנהג נהרא נהרא ופשוטי וכהנה רבים בתלמוד . ומגעורי נתתי לבי על המנהגים. וסדרתי כסדר מעשה בראשית וגם כסדר הפסוקים בפרשת פינחס מתחלה מתחיל בפרשת צו שהוא קרבן החול ואח"כ של שבת ואח"כ של ראש חדש . ופסח ושבעות וראש השנה ויום הכפורים וסוכות . וכן סדרתי והתחלתי בליל ראשון שהוא מוצאי שבת עתה וכל ימי החול ואח"כ שבת ואח"כ ראש חדש ואח"כ כל חדש שלם . ומנהגי י"ב חדשי השנה או י"ג . והתחלתי בניסן דקיימא לן בניסן נברא העולם כרבי יהושע ועוד כסדר הפסוק כדפרשתי לעיל וכל הסדר כדפרשתי לעיל, רק מ' באב וחנוכה ופורים שהם דרבנן סדרתי כן א' כחדשו במקומו. ואח"כ דיני הפטרות ויוצרות ומילה וחתונה . ואח"כ דין ברכות ז' דחתן . ותקנתי גם קצת דינים בקיצור לפי המסקנא והמנהג בכל עת השייך במקומו כגון קצת דין תענית ושיפור ולולב וסוכה ועירובי חצרות ועירובי תבשילין ובדיקת המץ וכהאי גוונא. וסדרי במדומים שלא לכבודי עשיתי רק לצורך בני אדם למען ירוץ הקורא בו ומאד צורך שעה הוא . וכתבתי מנהגי מדינתנו הגר ושמי"אר מאר"ק ומערה"י. והיהודים באוסטרייך רק מעט משנן באופנים ובהאי גוונא. וגם בהגר ושמי"אר מאר"ק ואמרים אין כאלהינו גם בחול (ונתן בעפר) . ולא במערה"ן ופולין ובביה"ם

(מנהגים)

הקדמה

ובביהם*). רק בזוגים אומרים אין כאלהינו
 הג"ה לפי שאין כאלהינו מי כאלהינו מזה לאלהינו
 הוא ר"ח חמ"ד פסמים ונרדף אלהינו חתם
 הוא אלהינו ד' פסמים כדי למלואת מה שחברו מ"ח
 ברכות וזריזין אנו למלואת בשביל חוב מהם ברכות שחייב אדם לברך בכל יום שנה' כי כן יברך גבר כ"י
 כ"ן גימטריא מהם * ענין אחר שנה' לכן אמר הנני נותן לו את ברייתו שלום * לכ"ן גימט' מהם * ע"ה
 שנה' מה ש' שאל וכו' * אל תחקי מה אלה מהם * וגם בפסוק מה ש' שאל וכו' ק' אותיות וגם שאל מלא
 בוי"ו. וגם מ"ה הוא י"ך בל"ח כ"ה :

תקנו ח"ל בשעת הדחק שאדם סרוד ודחוק הקילו עליו שיבא מתפלל שלם ראשונות ושלם
 אחרונות וברכה אחת באמצע מפני כל האמצעיות וזו היא. הבינונו ש' אלהינו לעצם דרכך
 וסול את לבבנו לירדחך וסלה לנו להיות גאולים ורחקנו ממלכות ודשנו בנאות ארץך והספודים
 מלרבע כנסות הארץ תחקך והחוששים בדעתך יספסו ופל הרשעים סניף ידך וישמחו נדיקים
 בבנין פירך ובחיקון היכלך ובנמיתת קרן לדוד עבדך ובעריכת נר לבן ימי משיחך מרס נקרא
 אליך אחס חסדך וסמך נדבר אחס חסדך כי אחס הוא הסוגה בכל פעם צרה ולוקט ברוך אחס
 ה' שומע תפלה. ודוקא בימות החמה אומרים אותו. ואמילנו בימות החמה במוצאי שבת ויו"ט
 לא. וסוין באורח חיים ס' ק"י כתוב בזכר הקדוש שהתפלל חסלת עמידה שכינה כנגדו ולכן אסור
 לו לפקוח עיניו להסתכל בכותל (צדור המזרח סוף פרשת חיי שרה) : חייב לנענע בשעת חסלה
 שנאמר כל עצמותי וגו' והוא אחד מג' שאלות ששאל כותי אחד לר"ש למע ישראל מתעננים
 בתפלתם וכו' (צדור המזרח פרשת יתרו) : ירושלמי דבר אלהים לי אליך כו' ויקם מעל הכסא
 מכלן אמר ר' אלעזר כל עני אינם יבא שמים רבא וכל דבר קדוש צרי למיקם על רגליו
 ע"כ : וכשפסע לומר עושה שלום יספס ברגל שמהל חסלה כדאמא בשחר מוב : ושפסע שלם
 פסיפסות ואח"כ כורע ואומר. גם פסיפסות חסלה בכריעה (ג') :

מנהג של מוצאי שבת

במוצאי שבת אומרים למנצח בנגינות וכו' אלהים יחננו והוא רחום וברכו. ערבית
 אתה חוננתנו בחונן הרעת. (א) ואם שכח אין מחזירין אותו חצי קריש
 יהיה נועם וכופל אורך ימים וכו' (ב) ואז נשלם השם היוצא מכנו וכן בידך משה
 לישראל בשגמרו מלאכת המשכן. (ג) ואתה קדוש וכו' קריש שלם עם תתקבל.
 ומבדיל החון על הכוס ושותין התינוקות. ויתן לך כתוב בתורה וכו' עד שלום על
 ישראל. עלינו קריש יתום בלא תתקבל. אין שום ז' בויהי נועם לכן האומר ז' פעמים
 גיצול מבלי ויין. ולכן ז' שבתות בשנה שאין אומרים אותו. כי כשחל י"ט באותו
 שבוע או ליכא מעשה ידינו כל ו' ימים לכן אין אומר אותו. וגם אם חל ליל ט'
 באב במוצאי שבת אין אומרים אותו לפי שנקרא מועד. אבל בליל פורים וחנוכה
 אומרים אותו. וכן אם חל י"ט בשבת הבאה אומרים ויהי נועם במ"ש שלפניו.
 ואם

הגהות

(א) דאם שכח כו'. משני שיכול לומר על הכוס יאף אם אין לו כוס כליל ויודע שיסיה לו למחר
 אין צריך לחזור ולהתפלל אלא אם כן סבור שאף למחר לא יהיה לו. ולפי זה אף בשפסע
 באב שחל להיות באחד בשבת אם ספס ולא הבדיל בתפלה אין צריך לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל
 על הכוס בחוץ השעה באב. ואם ספס קודם סבדלם צריך לחזור ולהתפלל. (א"ח סימן רכ"ד).
 אמילנו לא פסח בברכה של אחרים אמילנו הכי אין מחזירין אותו ואומרים אותה בשומע תפלה
 (מ"ה"ג ומס"ג) ומסר"ר מנחם כחב שפסות לומר אחס חוננתנו ואחס חונן רק אתה חוננתנו :
 (ג) ומסר"ס סיה כופלו לפולם. תנ"ך : (ג) ומלריך ג"כ קצת בשדר קדושה כי אין מחזירין נשמות
 לניסנס

ואם ירצה לעשו' שום מלאכ' קודם שיתפלל אתה הוננתנו או ותוריענו ב"מ. אומר בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול בין אור לחושך וכו' והותם ברוך אתה ה' אמ"ה המבדיל בין קודש לחול. ובי"מ בין קודש לקודש. ואורת חיים כתב אין צריך לומר רק בא"י אמ"ה המבדיל בין קודש לחול ותו לא. (ד) ובערב יאמר בביתו אליהו ומבדילין על היין בורא פרי הגפן (ה) ועל כל בשמים בורא (ו) מיני בשמים ועל הדם בורא עצי בשמים ויחא אבוקה או ב' נרות להבדל' ואין מברכין על הנר שנעשה בו מלאכת עבירה רק צריך להיות נר מיוחד לכך ומברך בורא (ז) מאורי האש ורואה בצפרנים כדי שיהנה מן הנר והמבדיל בין קדש וכו'. וסימן יבנ"ה יין בשמים נר הברלה ואם אין יין מבדילין על השכר אם הוא חטר מדינה פי' שאין יין מצוי בעיר ויש אומרים כשאין גידול יין מכלך ים אחד סביב לעיר (ח"ט). מה שאין אומרים ויהי נועם א"א נמי ואתה קדוש רק בתשעה באב אומרים ואתה קדוש ולא ויהי נועם :

ביום ראשון ושלישי ורביעי וששי

אומרים פסוקי דזמרה ושליח צבור אומר (ח) ישתבח ויוצר אור.
וק"ש

הגהות

לניהנם עד אחר סדר קדושה : (ד) ומזכירין אליהו ז"ל במו"מ משום דליתא בערובין מוצתח לכן לישראל שאין אליהו בל לא בפ"ט ולא בפ"ט ועל כן חלו מחפליים במו"מ שבוין שיכול ללחא סהרי השבת עבר שינוא ויבשר חותמו. וסוד ליתא במד' שכל מוצ"מ נכנס אליהו לב"ט ויושב תחת עץ החיים וכותב זכותו של שומרי שבת. ע"כ ממחר"ט : (ה) ויסול אבוקה בידו אפי"י שיש לו נר כדליתא בפ"ט אבוקה להבדל מלמנו מן המוצתח (תשנ"ג וספ"ג מזאת עשה סי' ז"ט) : (ו) הא דמברכין על השמשים במו"מ משום שנשבת אור של גיהנם חינו מסרים כלום וכשיוכל שבת חוזר ומסרים ולכן מריחים בנשמים. ודוקא שבת מזינו ששבת אור של גיהנם ולא ביום כסיר של כן אין מזכרין זו. וצפרה המניח במס' בינה ליתא בתוס' דעיקר פסם משום נשמה יתרה שהלכה. וכשמברך על השמשים נוסף בימין ואח"כ חוזר ואחליף (מרדכי בצרכות) : (ז) מאורי האש ל' רבים שיש לכן ואדום וירוק. ומזן שזיכר בנב"ג יכול לברך פסם שניה בביתו (בתוס' בנ"ה פ"ג בד"ה הא רבי יהודה והא רבי יוסי). וכן מי שאינו מריח יכול להוציא את אחרים בשם הוא נכנה מריח סהרי אחרים מליץ אותו משריפה פי' ריח וכ"ג לאשרי' וא"מ שהחירו להדי' להוציא אחרים. המרדכי כתב שיש לברך הבדלה בשיבה ולכן אין נוהגין כן, ומ"מ מורי מהר"א ז"ל לא שמה עד שיבשר משום דת"ח לא יאכל ולא ישתה מעומד (תשובת מהרי"ל). ובתשנ"ג ליתא מהר"א ז"ל לא היה מבדיל על שלחנו אלא מעומד. אחר שזיכר של מיני שתי אסיר לשפוך הימנו (מספר חסידים). על כן אותן ששופטין בשבת הבדלה לריבין לרקק לשפוך קודם גמר ברכה. ושוחין ומה שמשייר רוחין בו את פירים כדי לחבב את המצוה (מרדכי). וגם יבא שלחנו מחוקן כמו לכל השבת כולה (מרדכי). וכן כשנחנו לפני מן התמחוי נותנים לו בזהרים שבת מזון שתי פסידות, אחת לסעודה שלישית דשבת ואחת למוצאי שבת (בתוספתא דפ"ק דב"ב). ואם יושב ושותה נריך להפסיק להבדלה אם חשכה חלל אוכל לא נריך להפסיק אף שהיא חשכה ודאי (א"ח רל"ט). ובתשובת מהרי"ק שורש ז"ו בכופו דאסור ללבוש מתחשך אפי' החמיל כבר כיון שהיא חשכה ודאי. גם (ש) דלא אמרו צילו ונכדיל או צולו ונקדש קידוש נאסר פ"הס לשמות כו'. פ"ן שש יושר : (הנה"ה) אין נריך להדר אחר נר הבדלה כמו אחר שאר מצוה (פ"ק חלו דברים בצרכות). ומסדור שלחנו ללבוש במוצאי שבת אפילו אין צריך רק לביתו כדי ללבוש המלכה. (א"ח) עד כאן : (ח) מצוי ליה לאינש דלא לאשה"י מבי מחמיל ברוך שאמר עד דמסיים י"ח (א"ח). הסה בין ישמחה ליוצר חיר שפירס היה צדו וחוזר עליה ממסרכי מלחמה (ירושלמי) ודוקא במיני דלא מזכרי צבור (א"ח). ז"ט אי שרי להפסיק בין אסנה לק"ט בשניל סליח. דמא"ח סי' ס"ה יהיה משמע

מנהג של חול

(מ) זק"ש ואמת וציב עד נאל ישראל. ורב עמרם כתב שאין עונין אמן משום דהוי הפסק בין גאולה לתפלה. וא"ח כתב שטוב לומר אמן וכן י"י שפתי תפתח ולא הוה הפסק רק שומע תפלה וכן כי שם ה' אקרא אין אומרים בשחרית וערבית לפי שצריך להסמך גאולה לתפלה אבל אמן ה' שפתי תפתח לא הוי הפסק אבל במוסף ובמנחה ובנעילה שאין צריך להסמך גאולה לתפלה אומר גם שומע תפלה וכי שם ה' אקרא הכו' ומתפלל בלחש י"ט ברכות עם ברכת המינים והם כנגד י"ט אזכרות שבקריאת שמע עם אחד: (סנ"ט) קדושה שביצור אפי' יחיד אומר לפי שהוא רק ספור דברים אין המלאכים מקדישין זמן קדושה של ובא לציון אבל בקדושה שבתפלה צריך י'. רש"י כתב שלא לומר אור חדש כו' לפי שאור העתיד אינו מעין התמימה ואשרי כתב דהוי שפיר מעין חתימה ויש לאומרו וכן נוהגין. אורח חיים סימן מ"ז (פ"כ סנ"ט). (פוד נג"ט). זמן קריאת שמע ותפלה של ערבית מפלג המנחה שהוא שעה ורביעית קודם הלילה עד שיעלה עמוד השחר וזמן ק"ש של שחרית משיכיר חברו ברחוק ד' אמות עד סוף ג' שעות ביום וזמן תפלת השחר מהגן החמה עד סוף ד' שעות. ותפלת המנחה מחצי שעה אחר חצי היום עד הלילה או עד פלג המנחה אם ירצה. מוסף כל היום ויש אומרים עד ו' שעות. וזמן קריאת שמע שעל מטהו משעת צאת הכוכבים עד שיעלה עמוד השחר ואין מברכין עלי' וקורין פרשה ראשונה והי' גועם ברכת השינה המפיל והמסיף יוסיף פסוקים המלאך הגואל ולישועתך וכה"ג מה שירצה (פ"כ גליון). (פוד סנ"ט) יש מדלגין בצור ישראל גואלנו ה' צבאות וכו'. זמן כתב הרי"ץ גאות ו"ל ור"א מוירמ"ש לפי שיש בה י"ד תיבות וס' אותיות לפי שם' רבוא גואלו ב"ד בניסן אבל רבי מאיר שליח צבור הוסיף גואלנו ה' צבאות שמו קדש ישראל לפי שאין יש בה חמשה פעמים ישראל נגד קרא ואתנה את הלוי נתונים וגו' בפרשת בהעלותך שיש בו ה' פעמים בני ישראל וכן נוהגין (גליון פ"כ). (פוד סנ"ט) ובשבת אין צריך לסמך גאולה לתפלה הואיל ונפקא לן סמיכה מיענך ה' ביום צרה וגו' ושבת לא יום צרה הוא מא"ז ועיין בא"ח סימן ק"י (פ"כ סנ"ט). ושוחין במגן אבות תחלה וסוף וכן במזמור תחלה וסוף ולא ישחה יותר מראי. כדע בברוך וזוקף בשם. אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו שים שלום בכל שחרית ומסוף אלהי נצור אבל במנחה וערבית לעולם שלום רב חוץ מתענית צבור שאומר גם במנחה ברכת כהנים או' שים שלום כמו בשחרית הן ש"ץ הן יחיד. (י) ושי' חור ומתפלל

כך

הגהות

דאין מסתקין מדלג נקם אלף חסילין. אבל יש לדחות דהתם חייבי כשלבש פליט ככר ולא חסילין סאיל ואינו יכול לסמך על פלגו: אם נכנס אדם לבהכ"ז ורואה שם יאמר כל פסוקי דזמרה לא יזלג להשלים חפלונו עם הכבוד יאמר ברוך שאתה ומזמור של חסלה לדוד עד סללו אל בקדשו וחומר כל ששמת חסלה יס סללוה וחותם ביטחנה. ואם בא כשהס"ץ מתחיל יזלג אור ואין לו סבות לומר אפי' חסלה לדוד טוב שיקרא ק"ש בברכות עם הכבוד ואח"כ יאמר ברוך שאתה וחסלה לדוד כו' (עין בנא"ח סימן נ"ב): (ט) ובשפת קריאת שמע אוחז בידו השמאלית ב' ציטיות סתולין לפניו נגד לבו. וזכיר בשם שו"ת סנז. וכן הוא במדריג סלכות לזי"ט ובהג"ה באשרי מאור זרוע מסכת סוכה דף מ"ז ע"ש ובהנהגות מיימוניות להד"ה. בזהלע ק"ש ובברכותם עונין קדושה קדים וברכו אל בן גאולה לתפלה אין עונין כלום (תרומת הדסן). רבי אחא בשם רבי חנינא אשר נשבע ה' יתנו הצי"ץ כדי שלא נראה לומר נשבע (וכן הוא בנא"ח סימן ס"א). באלהי נצור יכול לענות קדושה ואמן יבא שמים רבא ומודים אלל בזהלע תפלה ישמה למודים ואין עושה כלום. מותר למשמש כנגדו כדי להסיר כינה השוקלת אלל לא ליקח בידו בנפח הספלה ואלא בשעת תפלה מותר ליקח בידו ולזווקה בבית הכנסת (גליון): (י) החסילו להתפלל קדושה צו"ל והלכו מקאתן מותר לנמור כל התפלה אפי' סדר קדושה וקדשים שח"כ אלל קריאת התורה

בד' ומסיק בה קדושה לרור ודור כו'. (יא) ונופלין בתחנון במקום שיש ספר תורה. (יב) אם אין ספר תורה אומר תחנון בלא נפילה שנאמר ויפול יהושע והזקנים לפני ארון ברית ה'. ואין חותמין בתחנון ברוך אתה ה' שומע תפלה אלא אומר אותו עד יבושו רגעי. ונופלין בתחנון על צד ימין אם יש תפילין בורעו משום כבוד תפילין ואם אין תפילין בורעו יפול על צד שמאל לפי שיצחק אבינו בעקירה שכב על צד שמאל. ועוד משום הסיבת שמאל הוא דרך חירות לכך נכנע באותו יד לפני הקב"ה. ועוד שנאמר שמאלו תחת לראשי וגו'.

הגהות

הסוד לא. אבל אם התחילו בשחרית צרכו ויוזר חור וכן בערבית אם התחילו קדיש וכו' והלכו מקצתן אין להחפיל טוב י"ח לפני התיבה דק"ג וברכותיה לחוד וספלה לחוד (תרומת הדשן) - ולא כמחל"ס שכחז דאילו התחילו ישתנה ציו"ל גומרים. ומחל"ס כחז דנשבת גומרים יוצר ומוסף ומנחה ובחול ספלה מנחה וספלה וכו' (תרומת הדשן סי' ק"ה). אם שכת לקרות שמע ולהתפלל ועדיין אינו חזי יום חפלה ודאי יכול להתפלל כדאי"ת בל"ח וסמ"ג וגם ק"ש יכול לקרות בל"ח ברכות. ואם כן מוסב שיבדק על ציטת ותפילין לפני חזות היום ויעשה בפניו זה ואל יאחר עד לפת ערב כך ג"ל. לשון סמ"ג אחר חזי יום יתפלל מנחה ששים ואפי' משפלה עמוד השחר יכול לקרות ק"ש דלילה עד הבן החמה פ"י הדחק ובלבד שלא יאמר השכיבנו (מרדכי סי' דברכות) - אחר ארבע שעות ציוס יכול לקרות ק"ש דיום אבל אז לא יאמר ברכותיה דהוי ברכה לנפלה ח"ח כ"ח. וז"ע במרדכי דריש ברכות דכחז צ"ח רצ"ה דוקא השכיבנו לא יאמר אבל המעריב פרכים יאמר עם כל הברכות שהרי מזכירין מדת לילה ציוס ומדת יום בלילה. מי שהתפלל וחל"כ בל"ח אצל צבור ומלאם מתפללים מתפלל עמהם שנית ואין בזה משום ברכה לנפלה מאחר שהתפלל עם הצבור היא יותר מקובלת והטעם משום צדוק עם הדלת מלך (גליון) וכל שכן אם שאל לו שיתפלל (סמ"ג). לא יתחיל להתפלל חל"כ יודע שיכול לפנות עם הצבור קדושה וכן אחר קדושה לענין מודים שאם יכול להגיע למודים או לאחת מן הברכות ששומין בהם ספיר דמי. לפנין מודים אם כבר קרא ק"ש וצריך להתחיל י"ח כדי להסמך גאולה לתפלה ונודמן ש"ץ הגיע למודים והוא פומד בל"ח ברכות יכול לשחוט עמהם אבל אם הוא בתחלתה או בסופה שאין שומין בהן אין יכול לשחוט (א"ח סימן ק"ט סי' טז). כחז צרכו שמשון דכפומד בל"ח ויציב שמתחין בסוף עד שיכול לומר עם הצבור קדושה וברכו ואמן יהא שמיה רבא (מאור זרוע פרק שני דמגילה). ורצונו חס הים רגיל שהיה ממחין בעושה סוף כדי לומר קדיש וקדושה עם הצבור וכן במרדכי פרק שני דברכות. בכל המקומות שאדם מתפלל יתפלל נגד ירושלים אבל כשהולך בדרך או רוכב וכן יושב בקרון אינו צריך להחזיר פניו לירושלים רק מתפלל דרך הלוכו ואילו שלא במקום סכנה בל"ח יאחר דרכו יסיר ד' לבו (מרדכי ריש פ"ב דברכות). ויש מחמירין לעמוד בל"ח (א"ח ז"ד). ויחיד המתפלל עם החזן בפעם אחת אז יאמר עם החזן קדושה ולדור דור וימחר שיכול לסיים תפלתו קודם שיגיע הש"ץ לשומע תפלה ואל יתחיל למחר עד אחר שיאמר עם החזן האל הקדוש (וכן אי"ת בלגוד). אין חיסור לאכול קודם תפלה המוספים כדאי"ת בפרק חפלה השני. ומכאן שלא לאכול (סי' כה"ג א"ר) ובתוס' במס' שמיט פ"ג ובא"ח סימן רפ"ו. הרא"ש היה שותה מידי דלא משכר בשחרית קודם תפלה ואילו בשבת ולא חש משום קידוש שעדיין לז חל חובתו עד לאחר תפלה (א"ח סי' רפ"ט). וירושלמי כונא יומא את קלי בשוקא ולית את לעי ובשעתא זעירא את לעי. מכאן שאין ליטב בשעת שה"ץ אומר י"ח מלאחי. וכן ראה ברורה מל' רבי יצחק אתה חוקשין כשהן יושבין וחורין וחוקשין כשהן עומדין. ומשפס שהגיע זמן ק"ש אין לו לאכול ולשון עד שיקרא ק"ש ויתפלל (א"ח סימן רל"ה): (יא) לכך מחמירין פניהם כשלא' מחנן לפי שבישאל היו משתחווים בצורה היה בין כל אחד ד' אמו' כדי שלא ישמע וידוי חבירו ויחזי' ממנו ופל שם זה אנו פושין ב"כ כה"ג בהסמרת פנים כאלו כל אחד אינו רואה וידוי ע"ה שמתפלל חבירו (גליון) וכפס"י עושה שלום והחזן רוצה להתחיל מיד בברכו אז אין צריך ליטב אלא מכסה פניו בעמדו במקומו אחר שנמר עושה שלום ואומר מחנן (מהרי"ל): (יב) מה שכתו. בפנים אם אין

מנהג של חול

ואנחנו לא נרע חצי קדיש. אשרי למנצח. (יג) ובא לציון גואל קדיש שלם. (יד) עלתו לשבח בו. (טו) וכסא כבודו בשמים וכו' כן עיקר שנאמר השמים כסאי. הוא אלהינו ואין עוד לישנא דקרא נראה לי. קדיש יתום. ויש מקומות שאומרים אין כאלהיו (טז) :

ביום שני וחמישי

הם ימי רצון של מ' יום שעלה משה רבינו ביום ה' וירד ביום שני וקבל לוחות אחרונות. (א"ח). (יז) וגם בית דין של מעלה יושבים בדין לכן רגילין להתענות בהן לפעמים ומסיפין בהן (יח) והוא רחום יי' אלהי ישראל הבט זרים חוסה קולנו עוזרו חצי קדיש אל ארך אפים. (יט) ומציאין ס"ת והחזון אומר גדלו והקהל ענין רוממו והחזון אומר ותגלה הכל הבן והקהל אומרים ברוך שנתן תורה וקורין (כ) לכה לוי וישראל עשרה פסוקים לכל הפחות לבד בפורים קורין רק תשעה פסוקים משום דמליק עניינא. חצי קדיש יהללו אשרי וכו' : מנחה בכל יום (כא) אשרי חצי קדיש י"ח ברכות בלחש ושלוש רב במקום ברכת כהנים אלהי נצור ושליח צבור חוזר התפלה עד בשלוש וטפלין בתחנון כמו בשחרית קדיש שלם : והוא רחום יי' הושיעה וכו' יש אומרים בלחש כי אל רחום וגו' ותקנו והוא רחום לפי שהמיד של שחר מכפר על עבירות דלילה ותמיד של ערבית מכפר על עבירות דיום לכן אומרים והוא רחום. וי"א לפי שחוטאים לוקין לפני תפלת ערבית. ברכו מעריב ק"ש אמת ואמונה

הגהות

ספר תורה אומר תחנון בלא נפילה איני יודע למי יאמר לוחו אז כל עיקר דהא כל פיקר ניקמן משום נפילה ואפי' ע"י נפילה רשות הוא כדליתא ב"ח סי' קל"ח. מנהג פשוט דנוסלין בנכס"ל החינוכה וביה"ט של גוים תוכית (תשובת מהר"ל) : (יג) עוב כשמיד לומר סדר קדושה לומר צניינה (א"ח סי' קל"ג) : (יד) ורגילין לאומרו בקול רם לפי שנאמר ופנו שפוח לשון הכמת קול (רוקח) : (טו) ואין אומר ומוסד יקרו : (טז) מהר"ל נהג לומר ויהי נועם לפני שינת להרים ויבאר הסעס וכן כתב החשב"ן. שגג או הויד ולא צריך פל פליית וחפלין עד אחר תפלת ערבית אפי' דעדיין יום הוא אין להכניס תפילין אפילו בלא ברכה כיון דשעה לאותה שעה לילה בחפלה. אבל יצית דליכא קפידא אם מתעסק אפי' לילה גמורה יכול להתעסק בלא ברכה (כתבי מהר"ם) : (יז) לפי שזדק משמש בתחלת יום חמישי ובתחלת ליל שני לפי שהסי' חל"ס כנ"ס צימים כנ"ס חל"ס בלילות (כס"ר סי' ג') לכן בים דין יושבין סימן לדבר שזדק משפוט עמיתך : (יח) שלשה זקנים תקנו והוא רחום כל א' חלק וכל חלק שמונה שפירא לזכרית נגד שמונה עשרה ברכות של כן אומרים אותו בעמידה ובלחש. מלחתי : (יט) בתשובה ב"ח הא דזיש מקומות נהגים לקטח הוצאה והכנסה כל אחד בפני עצמו משום כבוד פס הדרת מלך (ג') : (כ) אם אין כסא אז לוי טולע ראשון אם הוא גדול שבעיר דוקא, ואם שוים מי שירצה יקדים לרפת מהר"ל. ואפילו הכי לא נהגו באשכנז וכן קבלתי. ואם אין שם לוי שאז הכהן קורא ב' פעמים אין צריך לישב צינטיים כי דוקא לדידהו הי' צריך הכירה שלא היו מברכין בכל פעם (אשר"י ור"ח סימן קמ"ג). ברכת החורס ילפינן מק"ו מברכת המזון שהוא מיי שש וכו' וגם של שם הפסוק ב"ח למדין חקך וברכה של אחרים ג"כ מוכח מפסוק דכתיב בסיים הכורס עד תומה וזאת הברכה. יש פלוגתא אם הפסיק והסיח בשפת הקריאה אם צריך לחזור ולברך. וג"ל לרפת האשר"י והביאו הא"ח בהלכות פסח גבי המפסיק בבדיקה ובישיבת סוכה ובאכילה דפשיטא דאין צריך לחזור ולברך. שפשוט לקרות אז הולך מזל הקרובה אל הצימס וכשחוזר למקומו מסבב מזל השני שגא' ובא השני וגו' בהפסקה דפרשם החדש : מנהג שהגולל הולך אחר ס"ת ועומד לפני הארון עד שתחזור ס"ת למקומו (הגה"מ מיימוני). מנהג שהחזן שוכה אמן קודם שמתחיל לקרות ובקול רם כדי שיצינו הקהל וישמעו כשמתחיל לקרות (מהר"ם) : (כא) הר"מ כשאב צמחה לבה"ט סמוך לחשיכה סי' מתפלל י"ח וח"ח אמר תהלה לדוד כדי להפלה עם הסקל צנזור (גליון). אם הם לבה"ט אחר ברכו

ואמונה השכיבנו ברוך ה' לעולם אמן ואמן יראו עינינו חצי קריש . (כג) י"ט ברכות בלחש קריש שלם עלינו לשבח קריש יתום : (כג"ה) שבת בשונג או באונס ולא התפלל ערבית יתפלל (כג) שחרית שתיים אחת במקום שחרית ואחת במקום ערבית וישהה בין זו לזו כדי הלוך ארבע אמות . שבת שחרית מתפלל מנחה שתיים שבת מנחה מתפלל ערבית שתיים . (כד) שבת מנחה בערב שבת מתפלל ערבית שתיים של שבת . שבת מנחה בשבת מתפלל ערבית של חול שתיים (כה) ומכריל בראשונה ולא בשניה . אבל אם לא התפלל במיד אין לו הקנה להתפלל שתיים . (פ"ג כג"ה) בערב שבת מרליקין שתי נרות (כו) אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור ומברכין בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר (או נרות) של שבת . ויחשוב בדעתו שלא יקבל שבת עד שיניח הנר מידו או עד ברכו . ונוהגות הנשים להדליק שהם כיבו נרו של עולם ומי שאין לו אישה ידליק בעצמו . ומתפלל מנחת חול ואין נופלין בתרנון

הגהות

זכרו והתחיל מנחה והקהל מחילין תפלת ערבית מוטב שיחלל י"ח דערבית פס הצנור ואת"ג דקיימא כרבי יוחנן דמכנין גאולה לתפלה גם בערב מ"מ פס צנור מעלי ספי דמוכח בל"ח סימן פ"ט דלפי' משום עמידה בטלין סמיכה דשחרית ועוד ה"ל ריב"ל סבר תפלות בלמנע חקנוס . ואם כבר עבר זמן המנחה אין לומר אשרי הוהיל והיום בלשון אומר ג' פעמים אשרי אין לזה תשלומין ואפי' אם התפלל מקלע נטומו אין שייך לומר קדים כיון שפער יום אחר שהפסיק להתפלל (תכז מהר"ם) : (כז) י"ח דערבית אין הפ"ן חוזר ומתפלל לפי שזו נשות (מיימוני) ומהם הטעם ואומרים קדים להפסיק בין גאולה לתפלה להורות דערבית אין נריך סמיכה וכן הקדים שבין המפסיד קדושים להורות שאינו ממין הקדושי' ואף כי קי"ל דפולה למנין ז' (מ"ק) . אך קי"ל דהקדים נתקן על הפסוקים שיש בהן י"ח אזכרות ונתקנו במקום י"ח וכן משמע בל"ח : (כג) ואדם ששכח ולא התפלל מעריב או למחר אחר תפלת יו"ט יתחיל אשרי ואח"כ יתפלל י"ח בשביל מעריב (תשנ"ז) : (כד) שבת מנחה בפ"ג כו' פירוש דוקא כשכבר ענה הוא ענמו זכרו פס הקהל אז יתפלל שתיים של שבת דכיון דעשאוה קודם לא יעשו חול אבל לא פנה פניהם זכרו כגון שלא היה צביה"נ או ילא מביה"כ ויתפלל מנחה של חול . כן הורה מהר"ם וכל הגדולים . ואם בא לזה"כ סמוך לזכרו אל ימחין מלהתפלל מנחה עד אחר זכרו בשביל פניית זכרו כמו שצריך לעשות בפאר ימים אלא יתפלל מנחה ואת"ג שלא יוכל לנמור התפלה קודם זכרו אין להקפיד הוהיל והתחיל בהיתר וכו' . ומהר"ם כתב אם יודע בודאי שלא יוכל לנמור אסור לו להתחיל פכ"ל . וי"ע לדברי מהר"ם אי בכהאי גוונא ימחין אחר זכרו ואז יתפלל שתיים של שבת או אמרינן שינא לחוץ : (כה) ואם לא הכריל בראשונה נריך להתפלל עוד פעם שלישי (א"ח סי' רנ"ב) . לתפלה נריך נפילה אפילו פחד מתלמודו ור"ה מהשוכר את הפועלים באבות העולם (ה"מ) . אבל אינו מנכר עליהם אלא"כ קינה בגדולים או שפסף אחר קטנים ורואה להתפלל בן מסיק בל"ח סימן רנ"ג וכן מלאחי בתשובת רבב"א בשם הר"ר יונה דאין נריך לנכר על נפי' אלא בשחרית ובשעת אכילה לדבר שפינולו במשקה פ"ב . ובלילה כשמומך אינו מנכר ענפי' כי אם אשר יר (מלאחי בתשנ"ז) . כמנוסל ידיו מן הכלי אם מנכר על נקיות ידים על הרחי"ה ילא מאחר דכל מדיד ומנכי כו' ומסביר לנכר ענפי' (מהר"ל ומהר"ם) . במה דברים אמורים שאינו מסהר לתפלה אלא ידיו בלבד ייונו בשאר תפלות אבל שחרית רוחץ פניו ידיו ורגליו ואח"כ יתפלל (מיימוני) . גם דפולה גדולה פיסת זונן נענים בשחרית (פ' שמונה טרי"ט) והחוס' כתבו שאין להעביר זמן תפלה בשביל נפילה במים ואם אין ידיו נקיות יקנה נפסד או צרור . וכן בדרך לאחריו אינו נריך לחזור כלל כדי ליפסם אפי' יש לו זמן אבל לפניו עד מיל אם יש לו זמן (א"ח סי' רנ"ג) ובה"א אם נזכר מפת של כותים ויש פס ישראל ארבע מיל לפניו ימתק . וכן אם לפניו עד ד' מילין מקום שמתפללין צי' נריך לילך לשם ואחריו נריך לחזור פד מיל . וכל שכן שלא ילך ממקומו במקום שמתפללין בפ"ה . אבל כדי שלא יעסך לילך יחיד אחר התפלה שרי (אגודה פירק העור והרוסב) : (כו) ויש אומרים

מנהג של שבת

בתחנתן קדיש שלם ברכו מעריב כו' עד ושמור צאתנו כו' ואז אומרים (כו) ופרוש עלינו וכו' עד ירושלים ושכרו בני ישראל וכו'. ברנלים אומר וירבר משה את סועיו וכו' במקום ושמו. בר"ה תקעו בחרש' שופר בכסה ליום חגנו כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב. ביום הכפר' כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל המאחזים לפני ה' חסיהו. ומתפללין בלחש כגן ומחיה והאל הקדוש אתה קדשת ויכולו רצה במנוחתנו כו'. רגילין למים וישמחו בך ישראל אוהבי שמך וכן ברוב סדורים ותימה גדולה היא שהרי אינו מעין החתימה ולא מעין הפתיחה וגם אין שייך שמחה רק ברנלים. ומצאתי בסידור ישן וגם שמעתי מבקאים ש"ל ויגותו בו ישראל מקדשי שמך כו' והוא שפיר מעין החתימה ופתיחה וכן נראה עיקר. רצה ומוריד שלום רב אלהי נצור. (כח) ויכולו בקול רם משום ברוב עם הדרת מלך. (כס) מן אבות רצה במנוחתנו ויחד האומרו אינו פותח בברוך ואינו חותם. קדיש שלם. (ל) קידוש. (לה) ונותנין לתינוקות לשחות. במה מדליקין עלינו לשבח ק"י: (לג) ביום טוב שחל להיות בשבת או בערב שבת ואפילו חול הכושר אין אומרים

במה

הגהות

גד איש ואשה כי נר נר כמנין איברים שנאמר ובאשה כי לאשה יש ארבע איברים יותר מנאש טני לרים וטני לזנות כדליתא במס' בכורות בפרק מומין אלו נר'כ' לאשה ונר'כ' לאיש כמנין נר נר וכן ב' פעמים נר בנימסירה ה' מלות כי פסיקת גסה נוספת אחת מחמש מלות ממאור טניו ולכן יתן טניו בשבת קידוש על הנרות כי אז חוזר אליו חלק אחד שהמסמס ממאור טניו בחול בשביל פסיעות נסות (מהר"ט). הא שרגילין לכבות הקטן לפני הגד בשבת משום ציווי מלכו (דוקא). כחב מהר"ט בשם מהר"ט ס"ל כשיש חופה בע"פ ומאחרים זה עד אחר שקיעת החמה טוב אין להדליק נר שבת ואם כן אשה שאינה רוצה לקבל שבת לפני החופה אז מדליק הגד בלא ברכה קודם החופה ואח"כ בחשיכה פירוש ידע על הנרות ומכרך או האמר לכוני מדליק אחר החופה וידיא מברכת סכ"ל דבר זה תמוה ואפי' לר"ת לא שייך ברכה גדולה ושימדת אלא"כ יכנסו ויחזרו וידליקנה צפ"י שני דשבת. וגם זה תמוה מה שהחזיר גומר לכוני וכו' טיין בפסקי חוספ' דשליח צמה מדליקין וז"ל שלא לאחר לכוני פס חשיכה הדלק הנרות עכ"ל. וכן פירש"י במשנה סוף פרק צ"מ דגזרו על השבות אף בין השמשות. אך אחרים בעירובין דלא גזרו השבות בין השמשות. ופיין במסרי"ו שהחזיר בטור ויס גדול להדליק ואח"כ לפרוש ידיה על הנרות ולברך כדי שיהא הנכנס עובר לפעיתו כו' ומה שכתב שמואל בקובץ שצברין על הנרות בשבת אחר יציאת צה"ל לא שמים לי כלומר לא סבירא לי ולא מר בריה דרבנא חסר פליה (מהר"ט מין). בקץ יש לעשות נרות אלויות שידלקו עד הלילה ואי לא היו ברכה לנפול (מהרי"ו) וכן להדיא במס' הגדול והכוזא מהרי"ל בחשו"ב). [הג"ה] כשאשמו יולדת בשבת ראשונה מדליק הבעל את הנרות ומכרך (מחידושים). ליחא בנסר צמר על גבי נחלים דחוספת שבת הוא חלק י"ב דהיינו שתי שעות מיום שהוא כ"ד שפית ונחיה מחוספת שפיעית שאמרו בגמ' שהוא חדש ימים שהוא חלק שנים עשר משנה וכן כתב מהר"ט ויחר גדולים. וזריקין ישראל למחר לביכ"ג בע"פ קודם שחשקע החמה: (כו) לפי שיש אגרת בת מחלת שוואח בלי שבת לכן אומר ופרוש וגו': (כח) ויכולו דוקא במשומד יש לומר משום דסוי טרוד וכתוב ופמדו טני האכסים. ותקנו לומר ויכולו בתפלת אתה קדש ומה שאומרים אותו אחר התפלה פירש מהר"ר מאיר טלח לצור משום יו"ט שחל להיות בשבת נכחו כן לפי שלא חל אחריו בחור החפלה (אשר"י בפרק כל חצוי): (כס) ובמקום שאין מין אין ליחיד לומר ברכה מן ואם אמרו הוא ברכה לבטלה (סא"ג עיין סי' י"ט) מלאה בחידושים ובפרק שני דשבת טפה ולא התפלל אתה קדש ב"ט אס שומס מש"ן מן אבות יא: (ל) מי שנאנס או הויד ולא קידש ליל שבת מקדש והורך כל השבת ואין אומר ויכולו למחר אלא אומר ושחרו בני ישראל קודם קידוש במקום ויכולו (תצנ"ן מהרי"ל): (לא) וכשאין חינוך צביה"כ נוחן לפנים לגדולים בקידוש והבדלה (גליון): (לג) צ"ט שחל כו' הכל משום גזירה אסו י"ט שחל להיות בערב שבת שלא יוכל לומר פסחתם פסחתם (גליון):

וכן

מנהג של שבת

ה

במה מדליקין בהגר ובמעהרין ובפולין : מקדשין בבית (ג) במקום מעודה על כוס יין ויכלו בורא פרי הגפן אשר קדשנו בכצותו ויצה בנו שבת קדשו כו' תחלה למקראי קדש כו' ואם אין יין מקדשין על תירוש בן יום אחד ואם אין תירוש מקדשין על הפת (הג"ס) או על שכר אם הוא חמר מרינה. (סד נאן). אומר ויכלו המוציא אשר קדשנו כו'. וישתה לפחות רוב רביעית שהוא כביצה וכן כל דבר המטען כוס כנון ברכת המזון והבדלה וכהאי גוונא (א"ח) : (לד) ובברכת המזון מוסיף רצה והחליצנו בבונה ירושלים ואם שכח חוזר לראש וכן בשחרית וכן בכל התפלות ובברכת המזון דשבת וי"ט אי שכח של שבת וי"ט חוזר. רק בסעודה שלישית אינו חוזר. וכן ברא"ח בברכת המזון ובקרבית דרא"ח בב' לילות וכן על הנסים בתנוכה ובפורים אם שכח אין מחזירין אותו. (לה) אבל אם נזכר קודם שפתח בהטוב ומטיב אחר בונה ירושלים (לו) בשבת ויום טוב (לז) ורא"ח אומרה ברכה בפני עצמה (כדמפרש בגמרא בפרק שלשה שאכלו ובא"ח ובברכת מהר"ם) וחוחמין גם בשבת וי"ט בבונה ירושלים ואין משנין החתיכה. אבל בא"ח מסיק לומר מנהג ציון בבנין ירושלים דכולא חדא מלתא הוא וכן באש"ר. ונ"ל מי שמתחיל נחמנו הוהם מנהג כו' : למחר ביום השבת אומרים פסוקי דזמרה בנעילת ומוסיפין בקרבנות וביום השבת (לח) למנצח השמים מספרים כו' עד לאורך ימים. נשמת לפי שיש לכל ישראל נשמה יתירה בשבת וש"ץ מתחיל שוכן עד כו' והקהל עונין ובסקהלות ישתכח וש"ץ אומר בא"י אל מלך כו' חצי קדיש וברכו והקהל אומרים הוצר החון לאל אשר כו' קריאת שבע תפלה מנן ומחיה והקדוש. (לס) ישמח משה רצה ומוריד וברכת כהנים. וש"ץ כחוזר התפלה קרושה נקדש ומוסיפין אז בקול רעש מסומך. קדיש שלם אין כמוך מלכותך אב הרחמים ומוציאין ספר תורה ושליח צבור אומר

הגהות

(לג) וכן למחר מקדשין קידוש במקום סעודה וכן המל בשבת לא ישחך דליין קדוש חלל במקום סעודה (הגודה). העולם מקשין לך נחנו לקדש בליל שבת וי"ט לאחר נעילה והא קהני בפרק ערבי פסח' מוזנין ורא"ח נופלים. ומהר"ם היה מקדש ורא"ח נופל. ונ"ל דדוקא מצינה הכוס היו היסח הדעת אבל קידוש לא היו הפסקה. ואמר לי מהר"ז שרא"ח כן כחוב צמס ה"ר אפרים ז"ל מרענא שנוג ז"ל, עיין בא"ח סי' רפ"א : (לד) הא דיש נוהגים שלא לומר רחם בשבת משום דרחם לשון מחנה הוא ואין אומרים לשון מחנה בשבת. והרב כתב בפרושי שיש במדרש אגדה לפי שנקנסה מיתה על אדם בשבת וזהו זכות שבת והלילה נפדו והנינה פליו לכך שותחין נחמנו שבת נרדך הנרומין. ויש אומרים לפי ששם רע"ה מת בשבת והיו כל ישראל מתאבלים פליו וכן נריבין תנחומין ויש שאין אומרים אותו לפי שאין מתאבלים בשבת וכו' (מכדכי. גליין). אמר מהר"ם ששם שנתלמיד מהר"ם ז"ל היו נוהגים נר בעששים בליל שבת וסגרו במפתח ואלו קראו לאורו אפי"ג דהפוסקים אסרו אפילו ביו"ד קומות וכן עשה מהר"ם שעיין ז"ל : (לה) אם שבת רזה ומקדש קודם הסוד והמסיב בשבת אומר ברוך אלהי ה' אלהינו מלך העולם שנתן שבתנו למנוחה לפעו ישראל באהבה לאות ולזכרית ברוך אלהי ה' מקדש השבת : (לו) אם שבת יפלה ויבא ביו"ט אומר ברוך אלהי ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לישראל לשאון ולשמחה ברוך אלהי ה' מקדש ישראל והזמנים. וי"ט כשחל בשבת אומר ברוך אלהי ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתנו למנוחה לעמו ישראל לאות ולזכרית וימים טובים לפעו ישראל לשאון ולשמחה ברוך אלהי ה' מקדש שבת ישראל והזמנים : (לז) ואם שבת יעלה ויבא בראש חודש אומר ברוך אלהי ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חדשים לפעו ישראל לזכרון וחותם (גליין) : (לח) מזמורים של שבת אי לא אמרין אף מחזירין אותו אבל לאל אשר שבת הי לא אמר מהדר"י ליה (מא"י) ואני חמה דאס' : פניסילא חל אומרים אותו כדאיתא בא"ח סימן רפ"א : (נ) וא"ת מ"ם בשבת שכלל תפלות שבת ותפליין בפנין אחר וביו"ט ורא"ח לפעול שום כנון אלהי בחרתנו יעלה ויבא. וי"ל לפי שאתה קדשת

מנהג של שבת

שמע אחד וכו' וכן הקהל. והחזן אומר גדלו וכו' והקהל עונן רוממו וכו' על הכל אב הרחמים וש"ן אומר ועוזר ויגן כו' הכל הבו כו' וקורין ז' אנשים בלא מפטיר עד סוף הסדרה חצי קריש וקורין למפטיר ג' פסוקים שחזור למעלה. (מ) ומפטיר בנביא כ"א פסוקים לפחות אא"כ דמליק עניינא. ומדלגין בנביא א' ולא סנביא לנביא ותרי עשר כנביא א': כשהסדרה כפולות קורין ג' גברי בסדרה ראשונה ולדביעי קורין בשניה ומסיים בשניה. וקורין עוד ג' בשניה. לעולם מפטירין הפטרה השייכה לשנ"י חוץ מאחרי מות וקדושים שמפטירין בהלא כבני כושיו וכו' השיך לראשונ' לאחרי מות ולא בהתשפוט ששיך לקדושים. כרפ' רש"י שם לפי שהוא מיידי בתועבות ירושלים כן משמע במדרכי. לכן כשהן חלוקות מפטירין לאחרי מות הלא כבני כושיים כו' כן נ"ל ע"ק. רובשהן חלוקות וגם אם חל ראש חודש אייר בשבת או ביום ראשון או במלה הפטורה דאחרי מות דהא מפטירין השמים כסאי או מחר חודש לאחרי מות נ"ל דמפטירין לקדושים רק התשפוט דשיך לקדושים כדפירשתי לעיל. ולעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור קורם אכילה בשבת אחד מקרא ואחד

הנהגות

נגד שבת בראשית שנה' זו ויכולו. ישמח משה כנגד שבת של מן תורה לכולם פלמא בשבת נתנה וישמח משה לפי שפרשה נתן לישראל יום אחד לנבות ומשה צירר בשבת ונאמר זו בשבתו לפיכך על הר סיני. אחת אחד נגד שבת שלפניו שלפניו הכל שהוא אחד (ה"ח). מהר"ל כשקק בביהכ"נ בשבת העמיד רגליו עליו ולא שיפסו כמו בחול וכן להדיא בל"ח סי' ש"י פ"ט. בשבת חפלה לא יזרוק כלל הרוק לפניו או לימינו אשילו איספנים. אין מברכין את החולה בשבת או ביו"ט (נימוקי מהרי"י) קבלתי ממורי מהר"א מעיל שחפור תחתיו פשתן צריך להשים נד המעיל לספר תורה ולא נד הפשתן (מדרכי מגילה). ואוחז בשני עמודי התורה בשבת צרכה ורואה ומסכת סוכה כן היה מנהגם של אנשי ירושלים אדם יולא מפחת ביתו ולולנו צדו וכו' עד היה קורא בתורה מניחו לארץ כו' אלמא שצריך ליטול ספ"ת צידו בשבת קריאה וכו' (ועיין בל"ח סימן קל"ט): (ט) אחד ברכה ראשונה שלפני הפטרה יש לפנות אמן אבל אחר שכל דבריו אמת אין לפנות ודוק (ל"ח סי' רפ"ד ובתשובת מהר"ל סימן פ"ז ושם מפרש הטעם). [גליון וקפת ליקוטי דייטס]. מי שצריך ליטען בשבת קריאה התורה וכו' שהוא זקן צריך שישיר התפלה קלת וישטן על הצניעה פלמא (מהר"י כנ"ל). כהן אבל חסור לקרות בתורה חפ"י אין אחר אלא הוא וכו"ש אבל שאינו כהן שאין קורא בתוך ז'. ונ"ע אח ר"ל אשילו בשבת חף על גב דסוי דבר של פרהסיא ואסור בשבת ואפי' הכי חסור הכהן לקרות חפ"ג דאין אחר אלא הוא (ועיין ביו"ד סימן שפ"ו) ונ"ל דסבב לכהן שיאל חוץ לביהכ"נ לפני הקריאה וכו' וכן מלאמי חפ"כ בדיא בשם תשובת מהר"ם ז"ל ואם קראו את האבל לענות לתורה צריך לפנות שאם היה נחמץ היה דבר של פרהסיא. ושמפתי שרבינו חסד היו קורין אותו בכל פסע שניש ואישר בו אבל ולא קראו החזן ועלה מפלמו ואחר כיון שהוגבל לקרות שניש בכל שבת היה נראה כמו דבר של פרהסיא פכ"ל. סומא אין לקרות לס"ת אשילו אין שם כהן אלא הוא ואפי' דעל שם פורם וכן פסקו כל הפוסקים. אך האגודה המיר אם אין שם כהן אלא סומא. בפר' החובל. ומהר"ל כחב דמוהגין לקרות סומא לס"ת אך נ"ע לדעת אשר"י שחבב מי שאינו יכול לקרות אסור לקרות לס"ת. הא דאין מסיימין ואין מתחילין בפרשה בשבת מפלמא פסוקים אין חילוק בין סומא לפסומה ואם סיים פרשה ואם סיים פרשה אין קפידא אם משיר פחות מאלה פסוקים קודם פרשה אחרת חרומת הדגן. ובתשובת מהר"ל קולין כחב בשפיעת צבור של שני וחמישי ושני חפ"ג דהתפנית אינו אלא סכח מנהג אפי' דוחין כבוד הכהן כשאינו מתענה שיאל חוץ לבית הכנסת וסבור ישראל להתענה במקומו. ובידי מהר"ק אהא שאם קראו כהן וסומא בחפלה ואין יכול להכסיק ואין שם כהן אחר שקוראין ישראל במקומו. כתבו הגאונים דמי שאין מתענה אין לקרותו לתורה (מדרכי בריש תענית). ארבעה צריכין להודות ואשילו חולס בקדחת צריך להודות ואחר שקרא לו החזן את הפרשה יצב ברכה התורה ויוסיף לצבך ברך

וא' תרגום (מא) ועוד א' סקרא עם החון כן עיקר. ואם שכה יכול לחזור עד ג' בשבת עד ועד בכלל. (מנ) חרי יקום פורקן ומי שבירך. יש מקומות שאוסר בכל שבת אב הרחמים לבר כשמברכין החדש ובחתינה ובר'ח וכו' טוב. ויש מקומות שאין אומרים אותו אלא בין פסח לשבועות ואז אומרים אותו ואפילו כשמברכין החדש אחר ברכת החדש. בשבת שלפני ראש חדש מברכין החדש מי שעשה נסים ואז (מג) אין מוכירין נשמות ואין אומרים אב הרחמים וכן בחתינה (מד) וקל וחומר בחנוכה וראש חדש שנאמר בהיות טוב אל תקרי רע רק בין פסח לעצרת אומרים אותו כדכתבתי לעיל. אשרי יהללו מוסף חצי קריש חכנת שבת ישמחו רצה במנוחתו וש"ץ חזר התפלה ומוסיף בה נעריצך כבודו ממקומו שמע אני ובי"ם מוסיף אדיר אדירנו. קריש שלם אין כאלהינו עלינו קריש יתום. לכנחה אשרי ובא לציון חצי קריש. (מה) ואני תפילתי וקורין אחר הפרשה ששים בה שחרית עשרה פסוקים לשלשה גברי (מו) בלא קריש. יהללו חצי קריש ומתפללין אתה אחר ושליח צבור חזר התפלה צדקתך צדק וצדקתך צדקתך כהררי אל.

קריש

הגהות

נרוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר גומל טוב לחייבים והשומעין עוין מי שנמלך טוב הוא ינמלך כל טוב סלה: (מא) טוב להשלים פרשיות שמו"ח צד צדלה לנצח אס ויכל וי"כ הא"י שכן ראה מר"י הכסיד. ומורי הר"א וסמ"ק הו"ר להשלים חפילו בשבת קריאת החורס. ומאוס לכתוב ספר תורה והנאות מיימנות פליג. עוד יש לקושי דייני. אס קוראים לחורה נער שנשפט צד מאוס אחר שקרא בחורה יברך אציו ברוך אתה יי' אלהינו מלך העולם אשר פסלנו מעוננו של זה (בראשית רבה פרשת תולדות יצחק) וכן עשה מהר"ל ולא מקרי צד עונשין עד שלש פשרים שנים ויום אחד וכחז האש"ר בחשובה דהלכה למשה מסיני הוא. כבוד יכולים לקרות לש"ת סגן אחר אציו או שני אחין אלא בשביל פין הרע אין קורין לזמן תשנ"ז. אסור לקרות בחורה בסמיכה אלא אס כן הוא בכל צד. וכל שכן בחפלה מרוקה. מדרכי ס"ק מהר"ן שאס קראו כהן ועומד בחפלה ואין יכול להפסיק ואין שם כהן אחר קוראין ישראל במקומו. וכל אחד מן מצבים נס"ח במקום שהוא קו"א ואח"כ יאמר צדכו וכשישלים הקורא לקרות גולל ס"ח ומבדך כ"י מיימוני פ"ב וצמדרכי. וכל העולה לקרות בחורה פותח צדצר טוב ומסיים צדצר טוב מיימוני פ"ב. לא יפסיד עד ששים בגולל לגלול משום שגם בגולל יצין אל המפסיד. מדרכי פ"ק דמגילה. ובשפיר צב"ה אותו כהן שקראו או הלוי לא יקראו אחר בשמו משום שגמו של ראשון אלא אחר יעמוד מעטמו. הנהות מיימוני פרק י"ב דהלכות חפלה. אס לא קראו הפרשה מחמת שצדכו וצפלו הסמיד לשבת הצאה יקראו שניהם דאין לדג שום פרשה ורואים כשהל י"ם בשבת וכן ראיו צרענעשנורג מהר"י ותשובה בא"י במסכת שבת. ובר"ס מיינן חולק דוקא צ" פרשיות אבל ג' פרשיות כגון אס בשבת שפסד היו כפולין לא. פיון שס אבל לא נראין דבריו צפני. ה"ל דלא נהיג לעלות לדוכן בכל יום פ' מהר"ל בחשובה כמה פעמים ואחד משום ציפול מלאכה וזיון שאין מזהיין אותו אינו עובר. מלאכה צס בגאווים ז"ל כשמבדך אחר ההפסדס אין רשאי לסלק ספר הנביאים או ספר ההפסדס. מלפניו כדי שיראה ויבדך על מה שהפסיד: (מנ) יקום פורקן נתקן בצבול ולכך הוא לשון ארמי: (מג) ותקנוהו משום דלמריין בשבת ים לרוחות רעות לשום בעולם. בפסיקתא דורש סגן להזכיר נשמות מפעמי המזלות שגבראו זה אחר זה כו'. עוד ע"ס אחר שזריכין להפסל פליהם בכל חדש ושבת וי"ם מפני שהפסדין אס של זיהס לפניהם ולאחריהם ואותם שלא שמו שבת וי"ם שנאמר ויהי מדי חדש בחדשו וגו' ואשם לא חכמה: (מד) וכן במילה. למנחה אומרים צדקתך אפס"י שים מקומות שאין עושין סעודה אלא בלילה. ה"ה בנזרי"ר: (מה) ואני חפסתי רגס לומר אפ"ם שאלכל ושחיט מכל מקום ואני חפסתי. ובי"ם לא נתקן דדוקא בשבת לא כפי דלא אכל משום עונג שבת שייך הוא אבל צי"ם דלי בעי כולו לנבוא מני מענד לכך לא שייך מדרש זה: (מו) בלא קריש משום שאין

מנהג של שבת

קדיש שלם. (מו) אם יש חתן בבית הכנסת אין אומרים צדקה וכן בכל יום שאין נופלין בחול. אם חל אותו יום בשבת כגון ר"ח וי"ט ותשעה באב וחנוכה ופורים ואפילו אם חל ביום ראשון א"א צו"צ בשבת שלפניו. ואומרים פרקים בהגר ובפולין מספח עד ראש השנה ובכרי נפשי משבת בראשית עד שבת הגדול ובברונא בקיץ פרקים ומשכיל לאסוף ובחורף משכיל לאסוף לבר. קריש תוס. (מח) ואוכלים סעודה שלישית אחר המנחה פת כבציה ואם שכח של שבת בסעודה שלישית בברכת המזון (מט) א"צ לחזור כי לרבינו תם יצא אפילו (נ) בלא פת וי"א שגם בי"ט חייב בשלש סעודות: כל שבת. שלפני ראש חדש מברכין החדש כי שעשה נסים וא"א בקרוב כרי שלא יהיו החיובות רק כ"א כמנן השם של אהיה ובני' א"ך טוב וגו' רק בשבת שלפני ר"ה אין מברכין החדש שנאמר בבסח ליום חגיגו פירוש מכוסה: (נא) בערב ראש חדש אין נופלין למנחה קדיש שלם והוא רחום ברכו ערבית ומסוף יעלה ויבא ברצה ביום ר"ח הזה. (נג) ואם שכח אינו חוזר בב' לילות של ר"ח אבל שדרי' מוסף מנחה חוזר לרצה אם לא עקר רגליו. (נד) ואם עקר חוזר לראש אפי' ש"ן חוזר חוץ מבשחר' שאינו חוזר (ה"ח). קריש שלם עלינו קדיש תוס. שחרית מוכיף ובראשי חדשיכם בקרבנות יעלה ויבא ברצה ומברך לקרא את הלל. (נז) הללויה ובצאת ישראל (נח) ומדלג לא לנו ואומר י"י זכרנו ומדלג אהבתי ואומר מה אשיב עד ברוך אתה י"י אל מלך מהלל בתשבחות קדיש שלם. ומציא ס"ת (נו) וקורן ר' גברי בפנתם כהן מצו עד עולת תמיד לוי חוזר לעיל ומתחיל ואמרת להם

הגהות

שאין כאן צמח להפסיק בין קדיש זה לקדיש של אחריו שיאמר מיד קודם מנחה אבל בכל שחרית יוכיף הפסקה אפילו במנחה של חסידות שמפסיקין אפילו הכי לא מקרי הפסקה כי הספסרה שייכת אל הקריאה: (מו) חל אין החתן בניה הכנסת חומר לז"ך וכן צעזע שנת אל החתן צב"ה אין חומר תחילה ולמנחה ובכתיב ממחר"ל איסור ל"ן חסידות דוקא חסידה ח"א ודוקא ביום ו' משום דכולא יומא מופד דיליה הוא וצריכין טוהבין שאף ביום ה' יולא החתן חוץ לב"ה פ"כ לשונו: (מח) גם נשים חייבות בשלש סעודות שאף הם אכלו מהמן שלש סעודות. מרדכי במגילה ובפרק כל כתבי. פירק סעודות שנת ציום ולא צליה: פ"ס במדכ"י. גם חייב אדם לפחות מסעודתו צ"ס מבשחר ימים כן משמע משה"י פרק השולח: (מט) צאנודה פ"ק שלשה שאלו כחצ דנסעודה רביעית אם אכל ופסה ודאי אינו חוזר: (נ) סעודה שלישית יולא צמיני חרבימא דהיינו מעשה קדשה ולא בפירות ודוקא צעזע פסח כתב רש"ס בפירות ובשר תצונת מהר"ל ופ"ס. והגו לסדר השלחן כל השנה עד אחר הבדלה. הגדלה פרק כל כתבי וח"א סי' רפ"ט: (נא) צראש חודש מנהג לנשים שאין עושין מלאכה ומלאכה כבידה אר"י דאף לנשים חסור מרדכי והא דחסור טפי לנשים צא"ח מצוהר הפסח סימן תי"ז ואשר"י ומרדכי במגילה פרק הקורא עיין שם. ואותה צרכה דנחקקה לר"ח צצרכה המזון דהיינו יפלה ויבא אם מזכר אחר צונה ירושלים חומר חותה כי אינה אלא צצרכה אחת. מרדכי ואורח חיים סימן קפ"א: (נג) ואם עקר חוזר וכו' ואם לא התחיל עדיין מודים חומר במקום שזמר אש"פ שסיים ראה. ח"ח סימן תכ"ב: (נד) למה חומרים הלל צר"ח לפי שמצינו שצא"ח דוד המלך ע"ה י"ב הלויים צהללו אל צקדשו וגו' כנגד י"ב חדשים ולכן אלו כופלים כל הנשמה תהלל יה כנגד חדש העיבור. ויהיה שלא התפלל עם הצבור אינו מצרך. מהר"ם: וסוב לו לכשתלה לחזור אחר ג' שיטתו אחריו הדור ראב"ה. ובחשכ"ן דטוב להקדימו עם הצבור אפילו קודם חפס: (נז) הא דמדלגין צהלל משום דהוי יום סליחה כיום כפורים ור"ה לכן אין לגמור הלל כדאמר זמן כפרה לכל מולדותם פירוש מולדות דמיוס שמתלו מאורות נפלה אסכרה צחיוקוקט שלא יכלו לסבול האויר ונחצמלה בקרנן ראש חודש. עיין צא"ח סימן תכ"ג שפירש זמן כפרה צענין אחר: (נו) צצ"כ דמגילה קאמר כל יום העודף דבר מחביו מוסיפין

מנהג של שבת

להם עד ההין. ישראל עד ונסכה. ד' עד ונסכו. חצי קריש יהללו אשרובא לציון ח'ק. מוסף מן ומזיה והקדוש ראשי חדשים וחזותם מקדש ישראל וראשי חדשים רצה ומזדים וברכת כהנים קריש שלם עלינו קריש יתום. וא"א והוא רחום תחנון למנצח ואל ארך אפים ובכל יום שיש בו מוסף אומר קריש שלם אתר הלל ואם אין בו מוסף אומר חצי קריש: ר"ח בשבת אומר יוצר אילת השחר אופן אביר הגביר זולת אמינתך ואומר יעלה ויבא ברצה ערבית שחרית ומנחה ואין מוכיר בו של שבת לפי שכבר אמר אתה קדשת או ישמח משה או אתה אחר. וכן בברכת המזון אומר רצה יעלה ויבא ואין מוכיר בו של שבת. וכן בשל שבת אין מוכירין בו של ר"ח (מ"ח). (נ) ומציאין ב' ספרי תורות וקורין באתה בענין היום ז' גברי ומניחין ס"ח השניה אצלה ואומר חצי קריש על שתייהן וקורין למפסיד בשניה ב' פיתח וביום השבת ובראשי חדשים עד ונסכו ומפסידין השמים כמאי ובברכת המפסיד אין מוכירין של ר"ח גם בחתימה. כן מסיק במדרכי ואשרי. אבל ר"י מסק שאומר על יום המנוחה הזה ור"ח הזה אבל בחתימה אין מוכירין ר"ח. אם חל ראש חודש ביום א' מפסידין מחר חודש. ואין מוכירין נשמות וא"א אב הרחמים. למסוף אחה יצרת וכו' את מוספי וכו' זה קרבן שבת וקרבן ראש חודש כאמור ובראשי חדשים. ישמחו. אלהינו ואלהי אבותינו רצה במנוחתנו וחדש עלינו כו' וחזותם מקדש השבת ישראל (נח) בלא וי"ן. וראשי חדשים. (לפי שלא ישראל קדשו החודש אלא הבית דין קדשו החדש):

ז"ל מנהגי החול והשבת וראש חודש. עתה אפשר בעה"י מנהג כל חודש וחדש ואתחיל בניסן כרפירשתי לעיל:

ראש חודש ניסן

ניסן כל (נ) חודש ניסן (ס) אין נופלים בתחנון לפי שבאחד בניסן הוקם המשכן והקריבו

הנהגות

מוסיפין בו נכנס לקרות במורה הילךך בשני ונחמישי שלש כנגד תורה נביאים וכתובים או כנגד כהנים לויים וישראלים ונכנס חודש ונחול המועד דליכא מוסף מוסף רביעי ובי"ט חמשה עשר ליום הכפורים ששה בשבת שבעה. ושמיני רמז מאותיות הסמך ששע ישראל ובי"ט ששה לוחיות ישראל ה' לוחיות י"ד לוחיות אלהינו ו' לוחיות י"א אחד ז' לוחיות. המוסף על סעודת ר"ח ואוכל ושזה כמוב הרי זה משוכח ומוסיפין על מזונותיו מן השמים. כל"ז סלכות ר"ח וכן כל"ח סימן ח"ם: (נ) ואין להגביה ספר תורה שקרא בו כבר עד שתנוה ס"ח שנייה קודם כדי שלא יעמוד הכון בעל בלא מלכו כן מסיק בסוף תמיד נשחם מקבל את המלך ומחזיק את הירקן כן הוא בלש"ר בפ"ב דשבת בשם ר' יוסף: (נח) ר"ז מחק הוי"ו של ישראל והזמנים וכן ראיתי במנהג מהר"ם ומסמחא כוונתו שאין קדושת שבת שזה לקדושת י"ט ור"ח לפי שהזמנים ישראל מקדשים להם לכן אומרים ישראל והזמנים והשבת מקודש הוא ועומד משעת ימי בראשית. ול"ג שש לומר ישראל בוי"ו כדאמר בפרק שני דבילה בריך אלהי י"י מקדש השנה וישראל והזמנים ופרש"י דעל ידי קדושת ישראל נחקדשו הזמנים דלי לא נחקדשו ישראל לא קדשים מועדים וחדשים עכ"ל. הילךך בריך להזכיר קדושת ישראל כדכיד. נאום השגקד ישראל מברוא. וכן יש בשם מהר"ר ר' אביגדור קרא וז"ל אם אומר מקדש שנת בלא ה' אז יתכן לומר בלא וי"ו מ"ד אברהם יצחק ויעקב:

(נח) החודש הזה לכו"ס לוחיות מלך לומר שניסן מלך. שולין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום סברי מרש"ה עמד בפסח ראשון ומוזכר על פסח שני והיינו משום דנפיש' הלכותיו: (ס) וכן י"ח

מנהג של ראש חודש ניסן

והקריבו שנים עשר נשיאים קרבנות כל איש ביומו וזהו י"ב ימים ויום י"ג אמרו חג שלהם וי"ד הוא ערב פסח וח' ימי פסח ואכרו חג הרי כ"ג ימים ומתוך שאין נופלין ברובו אין נופלין בכולו. ואין אומרים בו צו"ץ (סא) וצדוק הדין כי והוא רחום ותתנון צו"ץ וצדוק הדין לעולם שוין הם. ואין מזכירין בו נשמות : ראש חודש ניסן שחל בשבת או הוא פרשת החדש ואומר רק אופן דראש חודש אביר הגביר וכל שאר השי"ך לפרשת החדש כמו שאפרש לקמן בחדש אדר. ומסקנן ג' ספרי תורות וקורין באחד ששה גברי בענין היום ולו' קורין בספר תורה שנייה וכיום השבת ובראשי חדשיכם כדפירשתי לעיל ואז מניחין השלישית אצלה ואומר חצי קריש על שתייה. ולעולם קיימא לן דתדיר קודם לכן קורין לראש חודש בספר שנייה ואח"כ החדש הזה ב"מ' שלישית לפי שריח תדיר יותר. ולעולם מפטירין במה שקרא באחרונה למפטיר וכיון שקורין בספר תורה שלישית החדש הזה לכן כפטיירין באחד לחדש השי"ך ג"כ לפרשת החדש ולא בהשמים כסא. ולעולם מפטירין ממאירסליק בקריאה. וכן ר"ח שבת או אדר שחלו בשבת כפטיירין שלשה ספרי תורות ודינם כדפירשתי לעיל וכן אפרש כל אחד במקומו אם ירצה השם : לעולם ר"ח ניסן לא בא אלא ביום אנה"ו ואם בא ביום ז' כבר פירשתי לעיל ויהיה ח' בחדש שבת הגדול ואומר בו יוצר אמיר אופן כלולי איש וזולת או כארסת קדושה אלהים בצערך וכו' סדר אלהי הרוחות. ואם חל ראש חודש ניסן ביום אנה"ו אז שבת שלפני ר"ח יהיה פרשת החדש ושבת שאחר ר"ח יהיה שבת פנויה שאיז בו לא יצר ולא שום דבר ושבת שאחר כך יהיה שבת הגדול כי לעולם השבת הסתמל לפסח הוא שבת הגדול על שם הנס הגדול שאותה שנה דיציאת מצרים היה שבת הגדול בעשרה לחדש ולקח כל אחד שה לפסחו ומשכחו וגררוהו על הקרקע כרי לבנות אלהיהם לעיניהם וקשורוהו בכרעי הכטה ולא אכרו דבר וכפטיירין בו וערבה לה'. ויש מקומות שאין כפטיירין וערבה אלא כשהל שבת הגדול בערב פסח. ויש אומרים כשהל שבת הגדול בפרשת כצורע מפטירין וארבעה אנשים כי גם בו כתוב מענין הנס. ובמנחה שלו אומרים עבדים היינו וכו' עד לכפר על כל עונותינו אפילו אם חל ביום אין אומרים ברכי נפשי ולא משכיל לאפק. (סג) ערב פסח שחל בשבת הגדול מביאין מים למצות ביום י"ב בערב יום ה' ובליל ו' יבדוק החמץ ויבטלו אחר הבדיקה ושורפים ביום ו' בתי שירצה אפילו אחר שש שעות. וא"ח כתב טוב לשורפו קודם שש. ולא יבטלנו פעם שנית אלא בשבת אחר אכילת שבת שחל בשבת הגדול קודם שש ויבער כל החמץ הנשאר ויתנהו לברכות או לתרנגולים. או לגבירי (כג) ואם נטל ויצא אין נוקקין לו. וא"ח כתב שאין להוציא הספה מביתו

הגהות

ימי רצון שאלה קריאת ההורה אין אומרים בניסן ולא כל יום שאין נופלין בו : (כא) וכשאין אומרים לדוק סדין אז ח"א קדים חוץ מע"ש אחר חלות בלזי אומר דקוק הדין בכליכס ואין אומרים קדים. הגה"ח ח"א' כסוף פסק ואלו מגליחין צפכין חוככות. בימים בלזי אומרים מחנו אין לרד לכוט"ב חמץ שלכס פמחים כשאלה ימים מהרי"ל. כשיש מה בר מין צ"ס שני יש לישב לפני צ"ס כמו בחול כי לא לזוך האכל עושין כן כי אם מפני רוחות רעות. גליון מהרי"ל : (סב) ראינו במנהגי מסכ"א ח"ל ראינו כחזי שאל חל י"ד בשבת אז מחטין הצנכונים ביום ו' פ"כ. ואמנם בחיכות הדשן סיון קכ"ז מביא כשהל פסח ביום ראשון מקדימין החטנים ליום ה'. ואומרים פנינו במנחה וזרכת כהנים. גליון. ומחטין צפ"כ כסח גם הגשים הצנכורות וראינו דליתא במנהגים גם בחיכות נת מפסח היחא ראינו ליענא חלל שחלס זכות משה פ"ס האגודה. וכן כסח מהרי"ל מילין ז"ל. ומהרי"ל לאגדה הנהיג בלזי להחטנים כל עיקר : (כג) מהרי"ל בחטנים כתב שאל כחרי חוץ לפסח חוץ לזמן חוץ חטנים חלל בחוץ הפסח נוכחין

סביתו על ידי נכרי אלא ינעדה. שחרית ממחרים להחפיל מאד בהשכמה כדי לאכול לגמרי קודם גמר ד' שעות. וסעודה שלישית יאכל אחר חצי היום חצי שעה. ו'א בפירות. (סד) ו'א במצה עשירה שנלושה בין או בדבש בלא מים כלל: ביום י'ג בערב (סה) מביאים מים למצות וישאבו המים (ס) בין השמשות פירוש בין שקיעת החמה לצאת הכוכבים (כן פסק בא"ח) ומי נהר טובים. (סז) ואם אין מי נהר יקח מי באר זילינו כל הלילה. (סה) ויכסה המים ולא יעבירו תחת הרקיע שמא יהא מעונן ויומא דעיבא כוליה שמשא וק"ו לא בחמה. ובעת הקור ישמם למעלה בחדר ואם עת חום ישימם במרתף. ואם נפלה תקופה או יהיה מת ח"ו באותה שטונה אין צריך לשפוך המים לחץ כי לא יארע תקלה במצות השם שנאמר שומר מצוה לא יעדר דבר רע. (סס) ומגב להגיה ברזל במים או להתחממה בכמה:

אור לארבעה עשר בודקין את החמץ ולא יאכל ולא ילמד עד שיבדוק את החמץ ובגר של שעה דוקא ודוקא בלילה ממש. וכסיק דקודם שיהחיל לבדוק יברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קרשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ. וי'א על כבר ראשון שימצא ולא קיימא לן הכי. ואין מברכין שהחיינו אבריקה לפי שהוא צורך הרגל וסמיכין אומן דרגל. וכל בני הבית די להם בברכת בעל הבית אם כווננו ושמענו וכל אחד יבדוק בחדרו ולא ידבר בין ברכה לתחילת בדיקה. ומיד אחר הבדיקה יבטלו (ע) ויאמר כל חמירא וחפיצא דאיכא ברשותי דלא חמיתיה ודלא בערתיה לבטל ולהוי כעפרא דארעא. ושלוהו יכול לבטלו (ה"ח) וישמור החמץ שמצא

וימנה

הגהרות

מוסגין ליתן לו: (סד) ו'א במצה פשיקא וכו' ל"ל דלא נוסגין כן וגם בני זרים נהגו ליסור בכל פרי ריינו"ם וגו': (סה) אמר מהר"ל שצריך לומר בפה לשם מו"ם אלו מושגין כן באפיית מ"ם של מו"ם כן בשליכת מים כן בנתינת מים לחוך הקמח: (סז) צלורח חיים בשם הרא"ם ז"תא עיקר הקפידא הוא במחלת הלילה שלא יהיו מחזירים ואינו מקפיד אלא לשפוך מנכוד יוס: (סז) ואם אין מים כלל שלנו יקח שלנו וכן אם נתחלפו מים שלנו במים שלא לנו מותרין (סמ"ק): (סה) וגדלה שאלם בערב מוליך המים מגולים דליה לן זה דדוקא ביום בשמוליים אחרון אל הליכה איכא אסור וקל להבין. אך המנהג לכסותן שלא יפלו בו דברים המחממים (תרומת הדשן). מה שכתוב לפי' לא ינערה פי' ויפמינה פס שאר כלי חמץ וכן הקערות אחר שקנחם. גם מהר"ר מנחם מן כתב אשילו יודע בוודאי שהנכרי יוציאנה לר"ה שרי בחמץ אצל בשאר חפצים דרגיל להוציאם מיד ודאי אסור אשילו אם לפעמים אינו מוציאם מיד אסור. יכול ישראל לומר לנכרי קנה חמצי ביותר ואם אנפרך אחר הפסח אמן לך ריוח ולקנס ממך (מיימוני): (סס) ויש להשליך לשם מחמר חדש וישן אין להשליכו משום שאל דבוק בו דבר חמץ כו' אך יקח יחד ברזל חדש ויתלש בחום או במשיחה אל תוך המים צפת החקופה אצל אין להשליכו לשם בלא חום כי כשיקחו יחמם המים (מהר"ל). ואין לסמוך על כנס (מהר"ל). ומשום מהר"ר מנחם שאין צריך לחתום לפי שאין סכנה לשחוחן אלא צמחת נפילת החקופה אצל אינו מזיק וכ"כ כר"י שאין סכנה אלא מנהרות אצל צעיר אינו אלא משום גזרה אפן נכרות וכשאינו פסח נוסח בזה מפסי מלת. שמפסי דר"י הלכן לא היה לשם בפתח צמים שיהיו בכלי נחשת לפי שהנחת מחמם. ושמפסי שהיה משנה ואסרו שאר דברים כמו כן ויש קצת ראייה מפרק אלו מריפות משיב' חמימא וכו' דש"י משם רבו חמימא היינו של נחשת: (ע) אע"ג דכגו ציטול הלכ מ"מ הוצרכו לבטל בפה משום פמי הארץ שמה יסכתו צטול הלכ ויאכלו אח"כ חמץ. אין צריך להטניע החמץ שרולין לאכול שאף אם יפלא אוחו בבודק אין קפידא בכך שארי אוכלין חמץ אחר הבדיקה (מהר"ש). ובחמץ ממש אם לא ציטל ומלאו כית בפתח נראה שאין לכהנל לכפות עליו כלי עד חו"מ ולא יעמוד בליסור דלוריימא אלא מוסב למסלל ולטוילא. אף כי בצלורח חיים לא כתב כך מ"מ לרש"י אינו כן דמפסה שפית שפנחתו בכל דבר ובפסח לא שייך ציטול ואם כן הוה ליסור דלוריימא וכו' דש"י נכרי מותר:

ושמור

מנהג של ראש חודש ניסן

ויצתה החתוכות שלא יאבד א' מהן. (ע"ה) ולמחר שורפו קודם שש וחוזר ומבטל ומוסיף דחמית' ודלא חמית' דבערת' ודלא בערת' ליבטל כו' ומותר ליהנות מאשו וקל וחומר מנחליו ואפרו. אבל אם שורפו אחד שש אסור ליהנות מנחליו אבל אפרו מותר דכל האשפין אפרו מותר. ואוכל כל ארבע ותוליו כל חמש ושורפין בתחילת שש ומסיק דקודם שש מבטלו בכל דבר ואחר שש דוקא בשריפה: (פ"ג) בערב פסח אין אומרים אל ארץ אפים (פ"ג) ולמנצה ומזמור לתורה וכן בתול המועד וכן בערב יום כפורים לפי שאין מביאין קדשים לבית הפסול למעט זמן אכילתן לפי שאין מביאין תורה בערבי פסחים משום חמץ וערב יום כפור משום תענית. וי"א לר"ג שתי תיבות מומור לתורה ולהתחיל הריעו. וכן ביום טוב (ע"ה) מומור שיר ומדלגן השבת ואומרים טוב לתורות לה'. ואופן המצות דוקא אחר חצות. ואין אוכלין סמ' שעות ולמעלה אלא מיני תרגומא ויין ופירות ואין לכבס ולספר (ע"ה) אחר חצי היום:

דין עירוב תבשילין

אם חל יום טוב (ט) ביום ה' או ביום ו' יקח בערב י"ב פת שלם כביצה ובשר כביצה

הגהות

(ע"ה) ושורפו פ"ה עלי הלולב. ע"ן לקמן בהושענא רבא. גם אם לא מלא חמץ בלילה מ"מ ישרוף הקטרה שבדק בה לזכרון כפיל פירוש בטול שני. ולכן אין לר"ך להניח חמץ כדי למלא בודאי כדי שיזכרו בטול שני דהא בלאו הכי חזרו. אין לשחון יום או יומים קודם פסח לפי מהקמח חס אחר פמינה ומחמם את המים וקרוב להחמץ. נהגו לנקר הריחים מהם דזמנין פוחנין בה חבוא לתוסה סולס וקמח ראשון שנעמן אחר הניקור שומרין עד אחר הרגל. חשונה מהר"ל. לר"ך לזכר המלח ואם מלא קודם שלשים יום א"ל. חרנולות שנמלא בה חסס מנהג לשורפה ולא להשליכה במקום הסקר. מהר"ם הרי"ר חרנולות שנמלא בחוכה דוחן שקורין היר"ל בתוך הרומב כססח וכן בת"ס. גם שאסרק"ס נקרא דוחן. וגרגיר חסס אם נמלא בקטרה א"ל חרנולות ולא בחרנולות עננה כתב המרדכי למלא בתבונה דהשת נופס להכיר דספק ספקא הוא דשאל נפל השתא בקטרה ואם חסס לומר היה בחרנולות שמא נתעכל כו'. ואפשר דיש לסמוך אהא ואף כי ראב"ן החמיר כונס בגרגיר שנמלא במים שמלנו החרנולות לאסור את סכלים כו' מכל מקום לא דמי קנא להא ופוד כי ס"ג הקיל מאוד והביאו במרדכי ושם כתב דהמקיל משום שמחת יו"ט לא הפסיד גם האלפסי בלא נתבקעו ממש הקיל ולכל הפחות להשקות מותר שר"ת מתיר חיסור משכו להשקות ומן הדין אפילו באכילה מותר אך רוב רבומיט סוברין דאין להשקות אלא ביום אחרון ואפילו פ"י מחילה וגם לרבינו אפרים שחולק והביאו בת"ח ובאשר"י דדוקא בני לתיסה דעסק בה בני נתבקשו א"ל בחרבא דפנפה נחושא הואיל וינייא אתי לירי חימוץ אפילו לא נתבקשו א"ל אך להקל בתבשיל שנמלא בה גרגיר. ולא היה דדוקא בחסם פלגון החמיר לחלק רבינו אפרים ולא בתבשיל אפ"ג שהאש ר"י מביא מרב אלפס רביה על מה שנמלא בה חסס היינו משום דהיה נמי הוי עסקי בה ולא דמי לתבשיל דאין להקל אפילו בחרנולות, נ"ל: (ע"ה) המ שוהגין לאכול חלב בע"פ משום שהחלב מכבד את הבוף כמו ביטל גבי היסרל ויישט בים ויהיו נכורים בלילה ושחולין מה נשתנה: (פ"ג) א"ל למנח בע"פ ובע"כ לפי שצאלו שני ימים לא היה יולא דוד ע"ה למחמם. עוד נ"ל ע"פ משום שהיא י"ס מן החורה משעת שחיטת הפסח וע"כ ג"כ הוא מן החורה דלרשנין וכי נשתפה מהפנין כו' א"ל לא שייך גביהן ציור צרס: (פ"ה) א"ל זה טעות כי גם יו"ט נקרא שבת שנאמר ממחרת השבת. אך שהמזמור נדרש על שבת: (ע"ה) פירוש משום דדמי לקרבן פסח וטוב היה לאפות כל האפות אחר חצות אם אין בני צימו רבים בל קך. מהר"ם לא מיהא לכחוב בע"פ אחר חצות דרך לימודו א"ל לא בשכר: (שו"ב) וי"ו ה' א"ל שכן בעי"ם עירוב תבשילין מתנה צ"ס ראשון דוהגין כאשר"י דנשל סופרים הולך אחר המקיל (כתבי מהר"ל ז"ל):

מנהג של ראש חודש ניסן

בבוצה או דג כזית צלי או מבושל ויתן ליד אחר לזכות על ידו לכל הקהל, ואמר אני מזכה לכל מי שירצה לזכות ולסמוך על עירוב זה. וחזר המוכה ונוטלו מיד הזוכה וסברך. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב. ואומר ברוך יהא שרא לנא לאפויו ולבשוליו ולאטמוניו ולאדלוקי שרגא ולאפוקי ולעיולו ולמעבר כל צרכנא מיומא טובא לשבתא לנא ולכל ישראל הדידים בעיר הזאת. ויודיע המערב לרבים שעירב עליהם. וטוב שיערב כל אחד ואחד לעצמו מי שידע לערב. וישמור העירוב עד שיכנס השבת. וטוב לברך המצויא בשחרית של שבת על העירוב הואיל וכבר נעשה בה מצוה אחת עברין בה אחריתא:

דין ערובי חצרות

בערב פסח (טז) גובין מכל אחד מעט קמה ועושין מצה שלימה אפילו קמנה מאד וזוכה ליד אחר כדפרשתי לעיל בערובי תבשילין ויברך ברכה זו. ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב : בהדין יהא שרא לנא להכניס ולהוציא ולהביא בכל שבתות השנה הזאת מבית לבית מחצר לחצר ומגן לגן ומבתים לחצר ומחצר לבתים ומחזר לחדר ומבית לגן ומגן לבית כל מה דצריך לן בכל שבתות השנה לנו ולכל ישראל. הדרים בעיר הזאת. וישמור העירוב כל השנה. מנהג הקהלות להשים גרבה על הקהל לצורך חיסוק ליתן לעניי העיר לצורך הפסח ומי שהיה בעיר שנים עשר חרש חייב ליתן עמון :

דין הגעלה

(טז) מגעילין הכלי ודוקא שאינו בן יומו ואז אפי' בכלי כשר מותר להגעיל אפי' אין במי' ששים ואע"ג דנותן מעם לפגם אסור לכתחילה היינו להשתמש בכלי שאין בן יומא גזירה אטו בן יומא אבל המים שקבלו מתחילתן בליעה ופגיסה זו ודאי הותר גמור ואפילו פחות מ' ואם מגעיל תוך כלי אסור שאינו בן יומו טוב יותר. ולא ישהנו במים חמין וישפוך מיד מים צונגין עליה. ויותר (עט) שלא יעורר החמין מרתיתן בשעת הגעלה. ואם מגעיל כלים ארבע שעות בערב פסח מותר ואפילו

הגהות

(טז) כי לא מתיקמא אפילו אלל פני שניכראל ואז נוהגין לפשות מזה ומזה אינא מתפשטת : מהר"ל היה נוהג לערב בכל ערב שבת עירוב חזירות וכן מהר"י ווייל. וכתב דאין לסניח מזה של עירוב צ"ה כיון דלית ציה דיוירין : כתב מהר"ם מייזן בתשובתו אם נשבר הפירוב אין לסמוך עליו ויש לפשות אחר : (עט) צ"ד שלח סימן קל"ה כתב משם ר"י כשמכניס כלי מוך היורה כשהוא רותח וישפוך ממנו על כלי אחר נחשב ככלי ראשון כיון שהעצור מרוחקין. חזית של סכר די שפירא לחוכה מים רותחין ומגלגלם חפסי' שהוא כלי שלישי או רביעי וה"ס כשמכניסין מים מן האם אפי' נחו מרתיתן יכול לשפוך הואיל ולא נשתמש בו כי אם זונן (ס"ט). וקשה לי הא כשמכניסין לקיום פחד בו הסכר פני מעוריו שלשה ימים ועירוי דוט כהגמלא אם לן לריך להיות גם הכשירו דוקא בהגמלא. אך במדרכי בשם הר"א א"ר הקול יותר והסכים עמו ראב"ה אבל לא מסתמא דלעיל אלא מסתמא אחרים נכונים וישרים למצין פ"ט וצ"ד סימן קל"ה ובנימוקי ר"ל מזה. ובאורח חיים כתב דכלי מחכות בהגמלא וי"א אם נשתמש בכלי בפדור על גבי האם לריך שיהיה ג"כ בהגמלא דוקא בכלי שהאם מהלך תחתיו והכי מסתברא (י"ד סימן קכ"א) : בשעת הגמלא לא יקח צנצנא דמקום קיחת הצנצנא לא סליק ליה דיקולא דמיא (אגודה) : (עט) כשמגעילין היורה לריך לדקדק אם מולח בשום כדי שאלה כך כשישים בחוכו אור או אכן ילאו המים על כל גדומיו וכך צ"ד צ"ל ירחו מרתיתן חפסי' שמשלש אצבעות : כל עין שיש בית קבול וכלי אכן שכותשין צנ פלגין כגון אדנאם דמ' ככלי ראשון ומקורם

(יחידים)

מנהגו של פסח

ואפילו שהיו שניהם בני יומן יהיו נותן מעט בר נ"מ דהיתר (פ) ואחר ד' שעות אסור בפחות סס' אם הן בני יומן. (פג) ואין לשון יחד יותר משיעור חלה שהם מ"ג ביצים כמנן חלה. וכיצד יעשה מדה לשיעור חלה ימלא כלי מלא מים ויערה סמנו לכלי אחר ואח"כ יתן מ"ג ביצים לכלי הריק ויחזיר לכווין המים שעירה סמנו והמים שיותירו זהו המדה (פד). ומפרישין חלה כוית ומברך בא"י אמה אשר קרשנו במצותיו וצונו להפריש חלה. וי"א תרומה כי חלה שם עונה הוא (סמ"ג): (פז) ושורף החלה. הלש ביום טוב מפריש ומברך ומניחה לאחר י"ט בלא אפייה כי אסור לאפות שלא לצורך אכילה וגם אין שורפים קדשים ביום טוב אבל ב"ט דפסח שאם יניח תחמין מפריש בלא ברכה עד אחר אפייה ואז מניחה ואל המצות בכלי ומברך וקורא חלה ושורפה לאחר י"ט או נותנה לכהן קטן או לגדול שסבל לקרנו לאכול. ואם שכח וקרא לה שם חלה ובירך קודם אפייה יטיל לצונן שלא תחמין עד אחר יום טוב ושורפה (פח). בחול המועד יכול לשרוף החלה. ואם שכח ליקח חלה עד שנאפו הנ' מצות כגון במוצאי שבת או בליל שנייה וכהאי גוונא נראה לי שטוב שיבצע מצה השנייה לשנים לשמור חציה לאפיקומן ואז יניח הב' מצות שלימות ושבירות בכלי לצרפם ויכסה ויקח פרוסה קטנה מן הבצוזה ומברך להפריש חלה וישמור אותה לחוה"מ ושורפה: בערב מדליקין שתי נרות ומברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר קרשנו במצותיו וצונו להדליק נרות לכבוד י"ט. וכן בראש השנה ויום הכפורים. ומתפלל מנחת חול קדיש שלם. ברכו ומעריב ליל שמורים

הגהות

לכן מנדרין אותו בפנים בגבול חלל וכל. כן דאית' בגמור וספסע משום דקטין: בחשובה סימן קס"ו סחיר מהר"ס להגביל כלי נכרים עם כלי חמץ יחד אם אין בני יומן. אכל בחור כלי איסור בן יומא לא יעביל. וכן להכשיר כלי על ידי הגעלה עמו אסור כל זמן שהוא בן יומא אבל דרך ליבון ודלי מותר (הנהגה סמ"ק). נכחו הפועל להסחין להגעיל כלים גם למחן חמץ בפסח עד שלא יהיו בני יומן משום חשש דבשר תחלב לפי שרגילין להכשיר כלי בשר וכלי חלב (הנהגה סמ"ק): (פ) ואף להגעיל כלים בחוה"מ אסור נתחמץ ביום טוב דלי אפסר שלא יבלעו משכו ממי הגעלה קטע שנותן קטע אכל בפסח מותר דלא אסור במשכו (מחידושים ובמדרשות מהר"ם): אסור ללבוש שפוד אחר שש שעות דכבר חל איסור חמץ. כלי מתכות שמלבין אותם ונותנין לתוכן כדיל ספורין מדין הגעלה אמנם צריכין סבילה וכל שכן כלי כסף שנתנו לנפות בזבז דלומן קונם בשבט כלי אבן יש לטבולו בלא ברכה אז עם כלי אחר: אין להשתמש במי דקוניא שקורין גלזר"ם בפסח כי מחזיקין אותן במי סובין ואף על גב שמחזירין אותן לכבשן אין זה כבשן גמור ואילו ניסך ב' או ג' ימים. יש מקלות מדינות שאין משחקים בקארעין"ן בפסח שמה יתקלף כו' (בכתבי מהר"א): (פא) כשהוסיפו מים יותר מן הראוי אין להכשיר קמח תוך הלילה אלא אם אפסר בלא שהיה העיסה מוב ללות מדי עיסה אחרת קמה מבוכל קשה ולפני עס העיסה המלוחלת (ת"ס) ולא יססה מתחילת לישה עד שייחנה בחמור כשיעור ד' מילין כדאיתא בירושלמי (תרא): שיפור שהעיסה ראויה להתחמץ הוא כשליש שפה משעת עשייה לאפיה (מהר"ם). והמיימון כתב שיעור מיל ואם כן הוא פחות משליש שעה חלק שלשים ומיל הוא חלפים אמה ושיעור זה צריך שאין בו אש או יתרון שאר חממות כו' (מרדכי). כתב ראב"ם דפסד ושפחה שלא טבלו וחרש שומע וקטן אין לשין מזה של מזה (ס"מ): (פז) ראיתי ששורפין החלה מיד לאחר הפרסה כמו שהיה בלא שום חקוקן וגמר. וכתבנו כתוב ששורפין אותה דק ופושטם וממחיבה בגון חרס מדקרי לה חלה ואח"כ משליכה לאור: וכשמכשירין החמור בראשונה כריך שיהיו הנילוות נחזין מקרקעיתו ולכתחלה אסור לזייר מצות בסריקין בפסח אפי' לדיקן שפושין סמנות כמין דקיקין: יזהר במגלגלן ובמדקקין לגרס בכל פסח. מזה שהסרה מהחמור שלא נאפה יפה אין להחזיר לחמור, ובעיני נראה

מנהג של פסח

שמורים אותו אל חצה כו' עד ופרום. ואמר וידבר משה וגו' וכן בשלש הרגלים. בתפלה אומר אתה בחרתנו ותתן לנו יי' אלהינו באהבה מועדים לשמחה. (בשבת אומרים. שבתות למנוחה) מועדים לשמחה הנים וזמנים לששון את יום (השבת הזה ואת יום) חג המצות הזה זמן חירותנו (באהבה) סקרא קדוש וכו'. יעלה ויבא והשיאנו וחותם מקדש (השבת) ישראל והזמנים. פי' על ידי ישראל קדוש המועדים שב"ד קובעים אותה. קדיש שלם עלינו קדיש יתום. ואין מקדשין בשני לילי פסח בב"ה לפי שאין שום עני בישראל שאין לו ארבע כוסות. (פס) ואם שבת אין אומרים מערב"י שמא יטה את הנר וכן בכל יום טוב שחל בשבת. ואומר בתפלה ובקדוש את יום השבת הזה באהבה ואת יום חג המצות הזה (פס) (וגם) ביעלה ויבא ביום השבת הזה) וביום חג המצות הזה וחותם מקדש השבת ישראל והזמנים. ויכולו. ג"ל שא"א מנן אבות לפי שליל שמורים מן המזיקין הוא ומנן אבות נתקנה משום המזיקין (א"ח). ואין אומרים בסה מדליקין כדפירש לעיל. כשבאין מב"ה מסהרין מיד לאכול כדי שלא יישנו התינוקות וישאלו. ואין אוכלין עד שתהא ודאי לילה. וכן ליל ראשון דסוכות. (פס) ושוטפין הכוסות ומוזגין הכוסות לכל אחד

הגהות

נראה תמוה מהא דכתב באורח חיים (סימן תס"א) שאם נאפות עד שאם פורסין אותה אין חומין משכין ממנה יוצאין זה. ודבר זה איננו בגמרא פרק כל שעה יוצאין ממנה היא. ר"ל איננו אפסיו כל זרעה ל' אל תאכלו ממנו נא' כו' (ושפין במדלי ספ"ג דפסחים). הנה שרודין זו אם רדו זו מנה תמוהא אסור לרדות זו עוד ונריך לכבד אחרת (מהר"ש). ונריך דאם לומר לחצירו האופה עמו שאם יתחלפו המצות זה. בזה יהא חלוק גמור דאם לא כן לא יאלו ידי חוצתם : (פס) והנשים ימחרו ללחם מב"ה כדי להחמקם באפיית מהם. אם התפללו ותודיעט אז שרי ואם לאו תאמר ב"ה אמ"ה המבדיל וכו' בין קדושת שבת לקדושת י"ט הגדלת פס דבקדושהך וחותמים המבדיל בין קדוש לקדוש. וזה חלוק והאפס מה שהיא רוצה. ואסור למדוד ב"ט לכן נריך למדוד עשרה שבת ולהחתי' במסע עד מולאי שבת : נשים המודדות קמה ביום טוב דפסח לא מחיין בדיקון ואם צלו לשאול חנו מורים לאסור (א"ח). אכן יכול לאפות הכל מערב שבת כי מאד נריך לומר בהפסח חלה ובמזידים וניקיו כל המגלגלן ומדקקין ובכבוד ולאכול אפיקומן קודם חלות ולכן נכון פסי לאפות מע"ש למי שאינו זרע. וכן כתב רבי האי ואשר"י ואורח חיים אף כי אבי"ה כתב דאפילו על ידי הדחק לא החירו בשלש מצות. אך הסיור ודאי אופה במולאי שבת ויזכר להנח לבותי טדיח העריבה ואל ישפוך לחוכה מים זונגין כי שמא יספכנו ובכבוד חסור יכבד על ידי שינוי וטוב גם כן פ"י כותי (מהר"ש) : האוכל מנה שלא צממה כאלו בעל ארוסתו מפני בגס היא לריבה שבע ברכות ואלו הן ברכת היין וקידוש שהחיינו וברכות ירק שלפני ההגדה וברכות כוס שני גאל ישראל וברכת המולאי ואכילת מנה הרי לך שבע ברכות לפני אכילת מנה. ולקמן שפדין אינו מצין מה שמספיקין לו מנאים ונפלאות שרי להאכילו (ת"ה) : (פס) (באשר"י) פרק במה מדליקין) ר"ח שחל בשבת חיינו שלא להצור שבת ציפול ויבא לפי שכבר סיים כו' : (פס) במכוס שאין יין מצוי כחש מהר"ל דנוטלין ל' כוסות מן דבש שקורין מפ"ד ויש אומרים. ומכתבד להחיר ל' כוסות מלבד כוס של קדוש (כן כ"ה). מי שטעה קדוש לאחרים והוא אינו רוצה ללחם ידי אותו קדוש אף מנרך שהחיינו (מהר"י). ופל המלצות סרגנים שרגלין ללוצשו ביה"כ לפי שיש שמחה יסירה שלא חוזר דעתו פליו לכך לוצשו פל בגדיו שיזכור יום המיתה (השנ"ז) ק"ם והגה"ה מיימוני בהלכות שבת פרק ל'). קומין הנקרא קומ"ל מומר לבונו פלמא לאכלו נכסח אפילו למאן דאסר בכל מיני קטניות בפסח מפסס גזירה דהואיל וקטניות מעשה קדרה הוא ודגן מעשה קדרה הוא כדייסא אחר לחלופי כדייסא וגם מין דאידגן הוא ומפסס זה אסור אפילו חרדל אפי"ג דתלמודא שרי אפילו באורח אסור הוא דזהו דוקא בימיהם שהיו בקיאים כו', מ"מ קימ"ל מותר

מנהג של פסח

אחד רביעית הלוג ונוטל יריו. (פ) אם מסונפות הן ויקדש בורא פרי הגפן אשר בחד בנו ותתן לו כדפירש' לעיל בתפלה. ומועדי קדשך בשמחה ובששון הנחלתנו כו' וחתם כמו בתפלה. שהחיינו. בשבת ויכלו. מוצאי שבת (פ) יקנה' ובתפלת ערבית ותוריענו אחר עלינו קראת. וכן בכל יום טוב במוצאי שבת: וא"א ויתן לך. ואין מברכין על הבשמים (פס) שיום טוב חשוב בבשמים ועוד גזירה שמא יקטמנו. ואין מברך שעשה נסים לפי שעתידי לאומרו בלפיכך את כל הנסים האלו כו'. ושאתן בהסיבת שמאל רוב רביעית שהוא כנגד ביצת תרנולת. ואם הוא אצור יד יסוב על ימין וי"א גם כן (פס) על שמאל. וכן לכל ארבע כוסות דין אחד להם לברך בורא פרי הגפן ולשעור ולחסיבה רק בברכה אחרונה חולקים הפוסקים ומסיק דאין לברך ברכה אחרונה רק אחר הכוס האחרון וכן כתב במהרי"ל והג"הת אשרי. ונוטל יריו ומברך רק נטילת ידים ויש אומרים שאינו מברך והירוצה להוציא עצמו מפלוגתא יחייב עצמו (ג) מצד אחר כגון שיטול מים וישפשף וכן מסיק (א"ח) ויקח (ה) מעפי"ך או פישרו"ל או קירב"ל וטובלו במי מלח. (ג) ואם שבת בחומץ. ומברך

הנהגות

מוחר דים זו ריח ולא אתי לאיחלופי. וכן כ"ל להקל דהא ה"ח דהוה בתראה ספי מצטל הסמ"ק כתב דלא נעבד כחומר א. אמנם הראש"ם מפליג"ל כתב שרבי יהודה צלמו סיה אוכל כל מיני קטניות בפסח כו' (מהר"ם מרנ"ב ורק). המדרכי וטשנות מהר"ר מנחם מיי"ן כתבו דהאנים ודחיו"ן אסורים בפסח שמעורין פליהם קמח. ומנחתי דוויינפרלי"ך מותר: לוק"ר אסור בפסח אפילו קנדיל לוקר חכן להסחתו מותר. ורגילין ליסר מלאכול לוקר בפסח אם אין לוקר גדול לרשואה כי סרוכלין מפרשין זו כמה מיי"ב (תשובת מהרי"ל): ואזמן העשויות כמין מחרות העשויות מכליל לוקר אסור להפסות (גם מהרי"ל ומהר"ם) ובת"ס כתב דים ליסר מכל מיני מרקחת העשויות מכליל לוקר כגון מיני קטניות וגרעינין שמחושין כו'. כדכוס אסור לכן אסור ללאכול ככפות הצופים ככדכוס. ומהר"ק אסור משום שמזין עליו שער להאלימו ולהכנידו ושםפתי שזרין אסור כמי שאור להחזיק מראיתו (ת"ס): (פו) ואי נקיות הן אין לרדן ועכשיו י"ס ליסול קודם קידוש לפי שטעון בן כל השנה (אשר"י) ומהרי"ל כתב דלוקא בפסח איו נטול יריו לפני קידוש משום דמפסיק בין קידוש לסעודה ואם היה נטול אז היה נראה דעושה כצית שמאי דמברך נטילת ידים לקידוש אבל בכל השנה נראה כנוטל לסעודה. באורח חיים סימן רפ"ט חילק ג"כ בין קידוש ליל שבת לקידוש של שחרית דשבת מהאי טעמא דליו אלא בורא פרי הגפן לכן כולי עלמא מודו דלא חביב הפסקה. ממילא נמי שמינין לאידך גיסא. דהיכא דליכא הפסקה מרובה כולי עלמא מודו דליו נטול קודם קידוש. ובמדרכי כתב ואין נטול יריו לקידוש: (פו) ויין קודם לקידוש שטיין חדיר. קידוש קודם לסבילה דלי הוה מדיל צרישא היה נראה עליו שבת כמשאוי. וזמן אחרון לאומר אותו אפילו בשוק: (פס) וכן כתב בסמ"ק בהלכות י"ט בסוף דמותר לקפוס ביו"ס פני בשמים אלא משום דתענוג יום טוב. משיב הגוף לכך אין צריך לברך עליה ובמנח"א י"ס אין צריך כיון שכבר פתחה במנח"א שבת: (פס) הכי נהוג משום דחמירא סכנתא. (מהר"א ז"ל): (ג) והוא הדין לכל ימות השנה: (נא) שפוט כרפס וכו' מזהו מן הסוכר כי הוא ארוחת פרח' (צ"א) א"ס' א"ס לא טעם מי מלח קודם שבת. ויברך קודם שישבול כדי שיהא פונק לטעיה וצריך לבטל כולי תוך החומץ (מדרכי). מיבול ראשון עושין בשביל שישאלו התינוקות ואי נמי כדי שחור כך על הסודר לא יאסרך לברך בפס"א דהוה מלוח חבילות אם היה מברך בפסח ועל אכילת מרור. ואין ליסול מרור בשביל ברכה ראשונה דאין למלאות כריכו קודם זמן הסעודה. בניימו"ן פ"ח דהלכות חמץ ומעם כתב גכ במיבול ראשון בחרושת וכתב בטה"ה וכן היה רגיל מהר"ם וכן כתב רש"י בספר הפרדס וכן יסד רבי יוסף קוב פלס כו' אבל בסדר המזות כתב כו' ומסיים ואנו אין לנו אלא דברי הר"ם דהוה בתראה וידע דברי כולם עוד דקדקו גאון פולס כר"י טוב פלס ור"ם ותשובת הגאונים ורצונו המחבר כתבו בדברי